

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linda Björnsdotter

Kulturföremål
- Föremål för organiserad
brottslighet -

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Helén Örnemark-Hansen

Straffrätt

Vårterminen 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	2
1 INLEDNING	3
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Teori och metod	4
1.3 Forskningsläge	5
1.4 Disposition	6
2 ORGANISERAD BROTTSLIGHET	7
2.1 Internationella och nationella definitioner	7
2.2 Organiserade nätverk i Sverige	10
2.2.1 Sammanhållning och uppbyggnad	11
2.2.2 Användande av våld eller andra metoder för hot	12
2.2.3 Resurser och utnyttjande av kommersiella strukturer	12
2.3 Varusmuggling	13
2.3.1 Grupper som ägnar sig åt varusmuggling i Sverige	13
2.3.2 Smuggling av tobak	14
2.4 Kulturföremål och organiserad brottslighet – resultatet av en undersökning av stölder	15
2.4.1 Bakgrund	15
2.4.2 Metod och urval av fall	16
2.4.3 Fallbeskrivning	16
2.4.4 Analys	18
3 GÄLLANDE RÄTT	20
3.1 Lag (2000:1225) om straff för smuggling	20
3.2 Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.	24
3.2.1 1 kap. Inledande bestämmelser	25
3.2.2 2 kap. Fornminnen	25
3.2.3 3 Kap. Byggnadsminnen	28
3.2.4 4 Kap. kyrkliga kulturminnen	29
3.2.5 5 Kap. Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål	30
3.2.6 6 Kap. Återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål	32
3.3 Rådets förordning (EEG) nr 3911/92 av den 9 december 1992 om export av kulturföremål	33

3.4	1995 års Unidroitkonvention – om stulna och olagligt utförda kulturföremål	34
3.4.1	Konventionens innehåll	34
3.4.2	SOU 2005:3 – Sveriges tillträde till 1995 års Unidriokonvention om stulna och olagligt utförda kulturföremål – Förslag till lag om ändring i lag (1988:950) om kulturminnen m.m.	35
3.5	1970 års Unescokonvention – om åtgärder för att förbjuda och förhindra illegal import, export och överlåtelse av kulturegendom	36
4	RIKTLINJER FÖR HUR HANDLARE OCH ÖVRIGA INTRESSEENTER UNDVIKER OLAGLIGT FÖRVÄRVADE KONSTFÖREMÅL OCH FÖRHINDRAR BROTT	38
4.1	Museer	38
4.1.1	ICOM	38
4.1.2	Yrkesetiska regler	39
4.1.3	Rödlistade föremål	39
4.1.4	Musesiäkerhet	40
4.2	Konst- och antikhandlare	42
4.2.1	Konst- och antikhandlareföreningen	42
4.2.2	CINOA	42
4.3	Bibliotek	43
4.3.1	Bibliotekssäkerhet	43
4.3.2	Nationella bevarandesekretariatet	43
4.4	Auktionsverk	44
4.4.1	Bukowskis - allmänna villkor	44
4.4.2	Crafoords auktioner – köp- och säljvillkor	44
4.5	Internet	45
4.5.1	eBay.com	46
4.5.2	Sothebys.com	48
5	RESULTAT	50
5.1	Varför lämpar sig kulturföremål för organiserad brottslighet?	50
5.2	Hur är grupperna, som ägnar sig åt denna slags verksamhet, uppbyggda?	50
5.3	Hur förhindrar man organiserad brottslighet med kulturföremål?	52
LITTERATURFÖRTECKNING		53
	Litteratur	53
	Offentligt tryck	53

Sammanfattning

Företeelsen att kulturföremål är föremål för organiserad brottslighet är ett relativt okänt faktum i svensk rätt. Utomlands har man däremot uppmärksammat ämnet och för ett par år sedan så kunde klara kopplingar mellan stulna kulturföremål och organiserad brottslighet göras. Med anledning av de uppgifterna finns det skäl att tro att sådan verksamhet även förekommer i Sverige. Även om den empiriska undersökningen i den här uppsatsen inte kunde knyta stölder av kulturföremål till organiserad brottslighet finns det ändå mycket som talar för att det ändå kan finnas en ännu icke upptäckt sådan organiserad brottslighet i landet.

Det finns ett flertal lagar som reglerar skyddet för det svenska kulturarvet. Den centrala lagen för kulturminne är lag (1988:950) om kulturminne. I och med Sverige medlemskap i den Europeiska Unionen blev Rådets förordning (EEG) nr 3911/92 av den 9 december 1992 om export av kulturföremål gällande rätt. Nyligen lades en utredning fram om att Sverige skall tillträda 1995 års Unidroitkonvention om stulna och olagligt utförda kulturföremål. Även smugglingslagen är tillämplig för de fall att de in- och utförelsvillkor eller förbud som finns, inte efterlevs. Flera bestämmelser i smugglingslagen är utformade för att motverka just organiserad brottslighet. När det gäller konsthandlare och andra intressenter som handlar eller bebländar sig med kulturföremål, så har dessa egna uppsatta riktlinjer för att undvika stulna konstföremål. Eftersom mycket i det brottsförebyggande arbetet ligger i att samarbete så har flera intressenter egna föreningar, ofta internationella, bland andra CINOA och ICOM, föreningar för konst och antikhandlar respektive museer.

Frågan om, varför kulturföremål lämpar sig för organiserad brottslighet borde främst bero på att kulturföremål är föremål som tingar stora ekonomiska värden. Vinst är något som inte bara är eftersträvansvärt för grupperna utan verkar även som en sammanhållande faktor. Dessutom underlättar själva brottsformen åtkomsten av föremålen även om det finns vissa nackdelar med att samarbeta.

Man kan säga att det finns två olika grupper som ägnar sig åt kulturföremål. Den ena är blandgruppen som inte enbart ägnar sig åt kulturföremål utan även har annan verksamhet bredvid. Det viktiga för blandgruppen är att tjäna pengar. Den andra gruppen är beställningsgruppen. Den här gruppen har inte pengar som sitt främsta syfte utan istället själva föremålet.

Förkortningar

A.a.s

BrB

BRÅ

KML

MB

PBL

Prop.

RAÄ

RB

RPK KUT

RA

SL

Anfört arbete sida

Brottsbalken (SFS 1962:700)

Brottsförebyggande rådet

Lag (1988:950) om kulturminnen

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Plan- och bygglagen SFS 1987:10)

Regeringes proposition till
riksdagen

Riksantikvarieämbetet

Rättegångsbalken (SFS 1943:740)

Rikskriminalpolisen

Kriminalunderrättelsetjänsten

Riksåklagaren

Lag (2000:1225) om straff för
smuggling

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställningar

Varje år försvinner kulturföremål för miljonbelopp. Många försvinnanden och stölder torde kunna kopplas till den organiserade brottslighetens verksamhet och då främst till den illegala handeln.

För svensk vidkommande är kännedomen om denna koppling starkt begränsad. Förutom förarbeten och kommenterad lagtext om skydd av kulturminne, saknas litteratur i ämnet. I utlandet är däremot problemet uppmärksammat och för ett par år sedan kom det rapporteras från olika håll i världen att kulturföremål verkligen var föremål för organiserad brottslighet.¹ I januari 1999 sprängde spanska polisen en smugglarbåt som planerade att byta stulna konst mot kokain och 1998 dödades två vakter vid en utgrävning i Guatemala.² Enligt samma källa förekommer föremålen inte sällan i sammanslutningar som ägnar sig åt penningtvätt. Uppgifterna har tagits på största allvar och i den internationella debatten har man ansett att brott av de här slaget skall vara universella, det vill säga vilket land som helst skall kunna väcka talan. Med anledning av dessa uppgifter finns det anledning att undersöka huruvida stulna kulturföremål i Sverige är föremål för organiserad brottslighet.

Den här uppsatsen syftar till att förklara varför kulturföremål lämpar sig för organiserad brottslighet liksom att beskriva hur grupperna är uppbyggda liksom att redogöra för de brottsförebyggande åtgärder som finns. De specifika frågeställningar som uppsatser avser att besvara är:

1. Varför lämpar sig kulturföremål för organiserad brottslighet?
2. Hur är grupperna, som ägnar sig åt denna slags verksamhet, uppbyggda?
3. Hur förhindrar man organiserad brottslighet med kulturföremål?

Uppsatsen avser att behandla Sverige och den svenska lagstiftning som berörs av ämnet.

Uppsatsen avser att behandla kulturföremål. Med kulturföremål avses föremål som omfattas av lag (1988:950) om kulturminnen. I utländsk litteratur skiljer man ofta mellan begreppen konstföremål och kulturföremål. Med konstföremål avses vad vi i dagligt tal menar med antikviteter, det vill säga tavlor, vaser m.m. Med kulturföremål avses fornminnen, det vill säga

---

¹ Brodie Neil, Dole Jenny, Watson Peter, *Stealing history: The illicit trade in cultural material*, Cambridge 2000, sid. 16.

² Brodie Neil, Dole Jenny, Watson Peter, *Stealing history: The illicit trade in cultural material*, Cambridge 2000, sid. 16.

de olika föremål som finns kring fornlämningar, till exempel vid utgrävningar. I denna uppsats görs ingen åtskillnad mellan begreppen.³

1.2 Teori och metod

Genomgående för uppsatsen är teorin om att kulturföremål är föremål för organiserad brottslighet. För att understödja denne teorin så genomförs en empirisk undersökning som prövas mot EU:s definition av organiserad brottslighet. Materialet till undersökningen består av polisuppgifter hämtade ifrån fall som upptagits av teveprogrammet Efterlyst. All använd information finns tillgänglig på programmets hemsida.⁴ Undersökningen består i 24 stycken slumpmässigt utvalda inbrott som alla har stulna kulturföremål som gemensam nämnare. Avgränsning har skett gentemot inbrott som inte anmält förlust av kulturföremål, det vill säga inbrott där bilar, datorer eller exempelvis kontanter stulits. Vid en genomgång av fallen har det dock noterats att endast ett inbrott som skett mot svenska kyrkan finns med. Ambitionen var inledningsvis att genomföra en undersökning i form av intervjuer med berörda utredare för respektive ärende. Men efter en sammanställning av frågor och påbörjad rundringning till 12 utredare förändrades utgångsläget. I inget av de uppringda fallen fanns någon som lagförts eller misstänkts och i och med det så kunde heller inte något närmare nämnas om gärningsmannen eller gärningsmännen. Vad gäller de stulna föremålen så hade dessa i inget av fallen kommit tillräta. Tillsammans med min handledare beslutades att studien istället skulle genomföras på grundval av den tillgängliga informationen på internet och helt bortse från de genomförda intervjuerna. Att få tillgång till polisanmälningar eller utredningar har inte varit möjligt på grund av sekretess. Att just Efterlyst valdes beror mest på dess tillgänglighet och uppdatering av fallen. Sedan tidigare kände jag till att det saknas rättsfall på området. Några domar är heller inte på gång, efter att ha pratat med åklagare om ämnet.

Den första och andra frågeställningen besvaras med en kriminologisk jämförelse med tobaksmugglingen. Att jämförelse görs med just tobaksmuggling beror dels på att det finns kunskap om hur dessa nätverk är uppbyggda och dels för att det finns anledning att tro att nätverk som ägnar sig åt kulturföremål även är uppbyggda på liknande vis. Den andra frågeställningen besvaras dock enbart utifrån eget tänkande med paralleller till tobaksmugglingen. När det gäller materialet för dessa frågor så används Brå-rapport 2002:7 – *Organiserad Brottslighet – Lösa maskor eller fasta nätverk?* och rikskriminalpolisens årliga rapport RKP KUT 2004:5C, även SOU 2000:88: *Organiserad brottslighet – hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella m.m.*, har begagnats.

---

³ Enligt min mening innebär en uppdelning av begreppen enbart olika konsekvenser då de stjäls och försvinner. När ett konstföremål försvinner så innebär det ofta enbart en ekonomiskt skada medan försvinnande av kulturföremål istället innebär irreparabla skador eftersom delar av ett lands historia försvinner.

⁴ www.efterlyst.tv3.se

Den tredje frågeställningen besvaras utifrån de konventioner och den lagstiftning som blir aktuell i sammanhanget. Jag har även tittat närmare på hur konst- och antikhandlare, auktionshus, bibliotek, museer och internetsajter går till väga i sin brottsförebyggande verksamhet. När det gäller urvalet av auktionsverk, Bukowskis och Craaford Auktioner, har två välkända auktionsfirmor valts ut. Ambitionen var från början att redogöra mera ingående för hur auktionskammarna arbetar när det gäller att inte beblanda sig med eller vidarebefordra olagligt åtkomna kulturföremål. Båda auktionsverken har kontaktats och meddelat att de varken kan eller har möjlighet att besvara de ställda frågorna. I stället sammanfattas de villkor som gäller allmänt och vid köp- och försäljning.

Med anledning av det begränsade material som finns tillgängligt har jag fått gå till väga på olika vis för uppsatsens olika delar. Utgångspunkten har varit den kommenterade lagtext som finns. En ganska stor del av materialet är hämtat ifrån olika hemsidor från internet. För att minska risken för felkällor har jag hämtat uppgifter från hemsidor från välkända organisationer, företag och liknande. Framförallt har hemsidorna varit ett verktyg för fördjupning när endast enstaka uppgifter om olika förhållanden i den kommenterade lagtexten har uppgetts.

1.3 Forskningsläge

Kulturföremål som föremål för den organiserade brottsligheten är, precis som redan nämnts, ett obehandlat område i svensk rätt. Frånsett förarbeten och kommenterad lagtext om skydd för kulturminnen och en artikel i svensk juristtidning så saknar juridisk litteratur i ämnet. Författaren till lagkommentaren är dessutom densamma som till artikeln i svensk juristtidning.

Under 2004 startade dock BRÅ ett projekt för att kartlägga stölder och granska den illegala handeln med kulturföremål. Tillsammans med RAÄ skall BRÅ utveckla en handlingsplan för att förhindra den här typen av brott.

Internationellt sett är ämnet betydligt mer behandlat. Det är framför allt det australiensiska juristparet Patrick O'Keefe och Lyndel Prott som står för det främsta arbetet. Tillsammans har de bland annat författat ett encyklopediskt verk där cirka 300 rättsordningar granskats.

I Storbritannien vid Universitetet i Cambridge finns McDonald Institutet för arkeologisk forskning. Där har problemet kring den organiserade handeln med kulturföremål uppmärksammats sedan flera år tillbaka. År 2000 presenterades en rapport i ämnet, *Stealing History: Illicit Trade in Cultural Material* av Neil Brodie, Jenny Doole och Peter Watson. Rapporten omfattar visserligen enbart illegal handel med fornminnen men visar ändå på klara kopplingar till den organiserade brottslighetens verksamhet.

När det gäller kunskapen om den organiserade brottsligheten som brottsform, så är den betydligt mer dokumenterad trots att kunskapen ändå är begränsad. Varje år avger bland annat Rikskriminalpolisen en rapport över den organiserade brottsligheten i Sverige vilket sker genom ett samarbete mellan olika brottsförebyggande myndigheter runt om i landet. Rapporten ökar inte enbart kunskapen om brottsligheten utan kartlägger även den verksamhet som finns i landet.

Även BRÅ har skrivit rapporter i ämnet, bland annat, Organiserad Brottslighet – Lösa maskor eller fasta nätverk, från 2002.

1.4 Disposition

Uppsatsen består av tre delar förutom inledning och resultat. Den första delen, kapitel 2, behandlar organiserad brottslighet och då främst den som förekommer i Sverige medan kapitlet därefter behandlar aktuell lagstiftning. Kapitel 4 redogör för de olika riktlinjer som handlare och övriga intressenter arbetar med för att undvika olagligt förvärvade föremål det vill säga deras brottsförebyggande åtgärder. För att slippa återgå till denna sida så ges närmare disposition i varje kapitel.

2 Organiserad brottslighet

Organiserad brottslighet är ett område som prioriteras högt på den kriminalpolitiska dagordningen och som allt som oftast nämns i olika mediala sammanhang. När vi hör begreppet kanske de flesta av oss tänker på den italienska maffian på Sicilien eller den ryska maffian i USA, men ingen kan nog direkt förklara begreppets innebörd.

Trots ämnets aktualitet så är kunskapen om den organiserade brottsligheten liten. Någon allmän vedertagen definition finns inte och uppfattningen om innebörden varierar dessutom. För att förbättra kunskapsläget har bland annat Brottsförebyggande rådet tillsammans med Juridiska fakulteten i Lund författat en rapport i ämnet där bland annat resultatet av en empirisk undersökning presenteras. För att kartlägga den organiserade verksamheten i Sverige sammanställer varje år Rikskriminalen en rapport.

I detta kapitel redogörs för de organiserade grupper som polisen idag känner till liksom för hur deras uppbyggnad och organisation ser ut. Vidare beskrivs varusmugglingens verksamhet med inriktning på tobakssmuggling. Kapitlet innehåller även en beskrivning av tre olika definitioner av begreppet organiserad brottslighet. För att ta reda på om kulturföremål är föremål för organiserad brottslighet här i Sverige har en empirisk undersökning genomförts. Resultatet av den prövas mot EU:s definition av begreppet organiserad brottslighet.

2.1 Internationella och nationella definitioner

Under flera år har olika definitioner av begreppet organiserad brottslighet skapats vilket har resulterat i att det idag finns omkring 27 olika formuleringar.⁵ Definitionerna som finns ser olika ut beroende på i vilket sammanhang och vid vilken tid de skapats i.

Begreppet organiserad brottslighet kan visserligen användas i en allmän bemärkelse och då täcka in ett flertal brottsformer men vad man brukar avse är brottslighet som är omfattande, välorganiserad, fortlöpande och som begås av organisationer eller sammanslutningar som inte är helt tillfälliga.⁶ Så vad beror det då på att det inte finns någon enhetlig definition av begreppet om det som ovan nämnts är vad som vanligtvis åsyftas organiserad brottslighet? Dels beror det på att all brottslighet redan är mer eller mindre organiserad och dels på att man inte är helt ense om vad man menar. Men att definiera är inte ett oväsentligt arbete eftersom formuleringarna har stor betydelse för brottsbekämpningen. Vad som är viktigt att komma ihåg är, precis som redan nämnts, att de olika

⁵ http://www.bra.se/extra/pod/?module_instance=12&action=pod_show&id=606.

⁶ SOU 2000:88: *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella m.m.* sid. 58.

definitionerna ställts upp i ett visst syfte med en viss bakgrund och att det kan finnas ytterligare definitioner med relevans i ett annat sammanhang.⁷

År 2000 antog FN Wienkonventionen, en allmän konvention mot internationell organiserad brottslighet. Genom den förbinder sig konventionsstaterna att förebygga, beivra och lagföra vissa definierade brott liksom alla allvarliga brott med internationell prägel och som har förövats av en kriminell organisation

(artikel 3). De brott som definieras i konventionen är:

- deltagande i kriminell organisation (artikel 5)
- penningtvätt (artikel 6)
- korruption (artikel 8)
- övergrepp i rättssak (artikel 23)

Med allvarligt brott åsyftar Wienkonventionen (artikel 2b) ett brott som kan föranleda till frihetsberövande straff i mer än 4 år.

Vad som menas med organiserad brottslighet framkommer i artikel 2a.

”Organized criminal group, shall mean a structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit.”

Wienkonventionens definition präglas till stor del av ekonomisk brottslighet. De brott som organisationen ägnar sig åt skall ha ett direkt eller indirekt vinstsyfte. Det innebär att organiserade våldsbrott, såsom rasistiska angrepp eller brott med politiska motiv, faller utanför. Spontana sammanslutningar omfattas inte heller av konventionen eftersom organisationen skall vara strukturerad och bestående.

För att möjliggöra en gemensam kartläggning av den organiserade brottsligheten i europeiska unionen använder medlemsstaterna samma kriterier för att definiera kriminaliteten. Minst 6 av kriterierna måste vara uppfyllda och av dessa måste fyra obligatoriska kriterier föreligga vilka är nr.1, 3, 5 och 11.

- 1. Samarbete mellan fler än två personer.**
2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en.
- 3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriteriet hänför sig till gruppens stabilitet och varaktighet).**
4. Någon form av disciplin och kontroll.
- 5. Misstanke om allvarliga handlingar.**
6. Verksamhet på internationell nivå.
7. Användande av våld eller andra metoder för hot.

---

⁷ BRÅ-rapport 2002:7: *Organiserad brottslighet – Lösa maskor eller fasta nätverk?* sid. 11.

8. Användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer.
9. Deltagande i penningtvätt.
10. Otillbörligt påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin.

11. Strävan efter vinning och/makt.

Även om Sverige inte sällan utgår ifrån de här gemensamma definitionerna så finns det också en svensk definition som Riksåklagaren utformat i sina allmänna råd.

Med organiserad brottslighet avses att flera personer misstänks samverka i allvarlig brottslighet. Med gränsöverskridande brottslighet förstås sådan brottslighet där utredningen kräver samverkan och/eller samordning med utländska myndigheter eller som i övrigt gäller utredning i fler än ett land.

Med allvarlig brottslighet avses bland annat

- grovt narkotikabrott
- grov narkotikasmuggling handel med bilar, vapen, sprit, cigaretter och andra varor (grovt smugglingsbrott, grovt tullbrott och grov obehörig befattning med smuggelgods samt grovt häleri)
- penningtvätt (häleri och penningtvätt)
- grov människosmuggling (brott mot 10 kap. 2 a § andra stycket eller 5 § utlänningslagen (1989:529))
- människohandel (brott enligt 4 kap. brottsbalken såsom människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge eller grovt olaga tvång, brott enligt 6 kap. Brottsbalken såsom grovt koppleri eller brott mot 10 kap. 2 a § andra stycket eller utlänningslagen (1989:529))
- folkrättsbrott

För att ta reda på om det är ändamålsenligt att använda internationella definitioner för svenska förhållanden så genomfördes en undersökning bland yrkesverksamma, åklagarmyndighet, tullverk, kriminalunderrättelsetjänst, polismyndighet och försäkringsbransch. Resultatet visar att det förekommer traditionell organiserad brottslighet enligt de internationella definitionerna. Det stora problemet uppfattades inte vara den organiserade brottsligheten utan att den traditionella brottsligheten istället förövas på ett systematiskt vis. Denna typ av brottslighet kan vara av mer eller mindre organiserad karaktär. Den uppfyller heller inte alltid kriterierna i de internationella definitionerna. Den här brottsformen har fått en utbredning både i och utanför Sverige och brotten det handlar om är bland annat varusmuggling, kvinnohandel, illegal invandring och stöldbrott.

2.2 Organiserade nätverk i Sverige⁸

Tillsammans med Tullverket, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten driver Rikskriminalpolisen projektet OBiS, Organiserad Brottslighet i Sverige. Projektets grundtanke är höja kunskapen genom kartläggning av brottsformen här i landet. Varje år avges en rapport över den organiserade brottsligheten i Sverige.

För att kartläggningen skall vara rikstäckande så samlas information in regionalt och lokalt. För att detta skall kunna genomföras har en koordinator utsetts i varje deltagande myndighet. Meningen med koordinatören är att denne skall fungera som en länk mellan regionen och uppdragsgivaren. Dennes uppgift är att samla in relevant information om de nätverk som uppfyller EU:s definition av organiserad brottslighet. Informationen samlas in i en gemensam databas innan den sammanställs.

Till årets rapport har totalt 43 nya organiserade nätverk inrapporterats. Av dessa har polisen rapporterat om 15 grupper, Skatteverket 16, Tullverket 7 och Ekobrottsmyndigheten 5. Totalt sett bedöms 98 nätverk vara engagerade i organiserad brottslighet i Sverige. Förra året rapporterades det om 69 nätverk. Av dessa bedöms 14 grupper inte längre som aktuella. Anledningarna till varför verksamheten upphört varierar. I fem fall beror det på polisiära insatser där samtliga eller delar av gruppen avtjänar fängelsestraff och på grund av det har den brottsliga verksamheten avstannat eller helt upphört. I sex fall har grupperna upphört så till vida att de inte längre förekommer i samma personkonstellationer som de gjorde vid tidigare rapportering. I dessa fall har en del personer fortsatt på den brottsliga banan inom nya områden tillsammans med andra kriminella medan vissa har gått samman men redan existerande grupper. Vilka faktorer som påverkat de andra tre grupperna nämns inte.

Av de 16 nätverk som Tullen rapporterade om år 2003 så bedöms samtliga som fortfarande aktiva. Av Skatteverkets inrapporterade nätverk för samma år bedöms tre som inte längre aktiva i den meningen att de skall ingå i rapporten.

Organiserad brottslighet förekommer generellt i hela landet. Det finns dock en viss koncentration till städerna i södra och mellersta Sverige. Flera grupper uppges dessutom vara aktiva i eller ha koppling till Stockholm. När det gäller nätverken inom den ekonomiska brottsligheten så verkar denna över hela landet med undantag för de norra delarna av Sverige. Dessa nätverk har ofta kopplingar till andra länder inom EU för att kunna utnyttja medlemsstaternas skattelagstiftning genom olika brottsupplägg. Tullverkets nätverk är främst koncentrerade till Mälardalen, Väst- och Sydsverige. När det gäller narkotikasmuggling så finns kopplingar till

---

⁸ Avsnittet bygger på Brå-rapport 2002:7: *Organiserad brottslighet – Lösa maskor eller fasta nätverk?* och RKP KUT 2004:5c.

länderna kring Östersjön vilket också gäller för alkohol- och cigarettsmugglingen. När det gäller smuggelspriten så kommer den oftast ifrån länder i Sydeuropa.

Majoriteten av de uppgivna grupperingarna har en fastare kärna, bestående av en till fyra personer. De flesta nätverk är flexibla vad det gäller deltagandet. 28 av grupperna har en fastare kärna med mellan 4 och 10 personer. Tio nätverk har en kärna som består av fler än 10 personer.

Som ovan nämnt så grundar sig rapporten på brottslighet som uppfyller kraven enligt EU:s definition. Förutom de obligatoriska kriterierna så är egna tilldelade uppgifter, verksamhet på internationell nivå och användande av affärsmässiga strukturer de vanligaste förekommande kriterierna för dem grupper som Tullverket, Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten rapporterat om. Av de grupper som rapporterats om av Polisen, så är även våld eller hot vanligt förekommande.

2.2.1 Sammanhållning och uppbyggnad

Enligt Rikskriminalpolisen är det svårt att dra några slutsatser om vad det är som håller samman och styr grupperna. Traditionellt sett har kultur, etnicitet, nationalitet och språk varit viktiga. Numera tycks istället grupperna vara formade efter ett vinstmaximeringsperspektiv. Av de grupper som hålls samman på grund av nationalitet eller familjeband är det få som uppfyller kriterierna för organiserad brottslighet.

Två huvudsakliga drivkrafter bakom deltagandet kan dock antas. Den ena och förmodligen den främsta är den förväntade ekonomiska vinningen. Den andra drivkraften antas vara det skydd och de sociala fördelar som ett medlemskap kan erbjuda. Det är främst i MC-miljön som den här typen av fördelar kan åtnjutas. I dessa kriminella kretsar innebär medlemskap dessutom ett visst kändisskap och status. Men fördelarna, med att gå samman i grupp, antas ändå vara fler än de uppräknade. Att bättre lyckas med den egna brottsliga verksamheten på grund av höjd kompetens kan förmodligen vara ett.

Nätverken i Sverige är oftast uppbyggda på ett strukturerat och hierarkiskt sätt, precis som de kriminella organisationerna i Polen och Baltikum. Ledaren eller ledarna är ofta karismatiska och inflytelserika personer. Tillsammans är medlemmar sammansvetsade och besjälade av lojalitet och disciplin. Inom grupperna finns ofta tydliga regler för vad som gäller för ansvar, finansiering, planering och beslut. Inom gruppen är det enbart ett fåtal personer som har kontroll och kunskap om hela organisationen. Enligt en åklagare vid Ekobrottsmyndigheten finns det koordinatörer i den undre världen som sätter samman lämpliga sammanslutningar av personer beroende på brottstyp.

När det gäller tiden för sammanhållningen i gruppen så skall den kriminella verksamheten antingen bedrivas under en längre tid eller under en obestämd period. Under denna tid kan olika personer eller länkar inom nätverket bytas ut. Detta kan ske regelbundet, men verksamheten som helhet måste bestå. I vissa kriminella organisationer räknar man dessutom med att förlora medarbetare.

2.2.2 Användande av våld eller andra metoder för hot

Användande av våld och hot om våld är generellt vanligt bland de organiserade nätverken men är vanligast förekommande bland de grupper som rapporterats av polisen. I hälften, av alla inrapporterade nätverk ingår våld som en del i den brottsliga verksamheten. Det handlar om misshandel och hot vid indrivning av skulder, antingen skulder från andra kriminella eller narkotikaskulder eller rent fiktiva skulder.

Våld och hot om våld används också av vissa grupper för att tvinga yngre kriminella till att arbeta för dem eller att begå brott för gruppens räkning. Våld används också som redskap till att röja dem som gruppen anser står i vägen för den egna organisationens verksamhet. Det händer också att skenavrättningar iscensätts. Bland en del grupper har särskilda medlemmar till uppgift att hota och bruka våld mot andra. Hur vanligt detta är finns inga uppgifter om.

När en grupp vill hävda sin maktposition eller markera revir för sitt brottsområde kan våld användas som ett sätt att etablera och upprätthålla makt och respekt.

Även om det inte är vanligt förekommande så händer det att våld brukas inom den egna gruppen. Syftet med våldet kan då vara att förmå gruppmedlemmarna att inte avslöja den kriminella gruppens verksamhet. Det är också känt att våld eller hot används för att upprätthålla interna regler eller för att bestraffa de som bryter mot dem. Ibland kan outtalade hot tillsammans med andra sammanhållande faktorer vara tillräckligt för att upprätthålla disciplinen och samarbetet inom gruppen.

Våld mellan kriminella organisationer är än mer ovanligt än våld inom den egna gruppen. I de få fall som polisen känner till rör det sig om uppgörelser av kriminella marknader.

2.2.3 Resurser och utnyttjande av kommersiella strukturer

Med resurser avses, i RKP:s rapport, utnyttjande av kontakter och strukturer utanför den kriminella gruppen som används i syfte att dölja, skydda eller främja verksamheten.

Gemensamt för de flesta ekonomiska nätverk och varusmugglingsgrupper, är att de utnyttjar företag och företagsliknande former för att gynna sin verksamhet. I flera fall kan företagsverksamheterna kopplas till enskilda medlemmar i grupperna. Antingen innehar medlemmarna styrelseuppdrag eller också äger medlemmarna företagen. Firmorna är således medvetna om den kriminella verksamhet som dem stödjer vilket också i flera fall är huvudsyftet. Företagen utnyttjas antingen som skalbolag eller som fakturautställare.

Ofta använder nätverken sig av företag som hyr ut olika typer av lagerutrymmen. Lagerutrymmena uthyrs under olika långa perioder till kunden som genom egen låskolv eller egna passerkort enbart själv har tillgång till lagerområdet.

I utrymmena förvaras sedan större partier med insmugglad alkohol eller cigaretter. Det bör dock uppmärksammas att de företag och företagare som äger och hyr ut lagerlokalerna misstänks inte för den illegala verksamheten.

2.3 Varusmuggling

2.3.1 Grupper som ägnar sig åt varusmuggling i Sverige⁹

Storskalig varusmuggling kräver förutom en väl fungerande organisation även ekonomiska resurser och kunskap om handel och företagsverksamhet. En del nätverk som ägnar sig åt smuggling består av upp till 30 personer. Det är heller inte ovanligt att flertalet medlemmar har olika nationalitet. I en smugglingsgrupp, som är känd av polisen, finns det till exempel medlemmar från sju olika nationer.

När varorna smugglas används ofta legala strukturer såsom täcklaster, fiktiva företag, förfalskade dokument och tullstämplar m. m. Allt för att dölja den kriminella verksamheten. Detta ställer stora krav på medlemmarna och organisationerna som helhet. Förutom ekonomiska resurser krävs det kunskap om logistik och transport liksom goda kontakter med speditörer och transportföretag. Samtidigt behövs kunskap om tullrutiner och distributionskanaler, kännedom om tillverkning och lagerhållning. Nödvändigt blir det då med ett kontaktnät med tillverkare och lagerhållare. Är verksamheten omfattande kan det dessutom finnas ett behov av någon som ansvarar för penningtransaktioner, penningtvätt, finansiella och juridiska frågor. Sådan kunskap finns inte alltid inom nätverken och då tar grupperna hjälp av juridiska och ekonomiska rådgivare på den öppna markanden. Ofta är grupperna uppdelade i olika led där varje led är specialist på sin del. Leden i verksamhetskedjan ser olika ut beroende på vilken grupp det handlar om men generellt består nätverken av minst tre delar. Det första ledet ansvarar vanligtvis för inköpen och för lastningen av

---

⁹ Avsnittet bygger på Brå-rapport 2002:7: *Organiserad brottslighet – Lösa maskor eller fasta nätverk?* och rikspolisens årsrapport RKP KUT 2004:5C.

varorna. Därefter tar det andra ledet vid, som ansvarar för transport och annan logistik. Slutligen, när varorna väl är framme mottas de av det tredje ledet som lossar och vidare distribuerar godset.

2.3.2 Smuggling av tobak¹⁰

När skatten på tobak höjdes 1996 och 1997 uppstod möjligheten att göra stora vinster på cigarettsmuggling. När kostnaderna för kommunikations- och distributionsnät var betalda så kunde fortfarande stora pengar tjänas. Det var vid denna tidpunkt som de kriminella organisationerna fick grogrund i Sverige. Och verksamheten verkar ha fått fäste, för när sedan skatten på tobak sänktes så var redan ingångskostnaderna betalda så de som ägnade sig åt organiserad cigarettsmuggling kunde fortsätta att tjäna pengar.

Med jämna mellanrum rapporterar media om olika cigarettbeslag som tullen gjort, det ena större än det andra. Under 2003 ökade cigarettbeslagen kraftigt jämfört med 2002. Under 2003 beslagtogs 74,1 miljoner cigaretter vilket kan jämföras med siffran om 26,8 miljoner cigaretter för år 2002 och tullverkets bedömning är att siffrorna kommer att ligga kvar på den nivån under de närmsta åren. Mellan perioden januari och mars i år beslagtogs tullen 4,6 miljoner cigaretter vilket kan jämföras med samma period år 2000 då beslagen uppgick till 11,7 miljoner. Jämförs årets beslag med förra årets, innebär årets beslag en ökning med 1,1 miljoner cigaretter.

Cigaretterna smugglas antingen direkt till Sverige eller via något annat EU-land. Från Sverige går sedan cigaretterna vidare till antingen Norge, Danmark eller Storbritannien. Cigaretterna produceras antingen i Västeuropa där de köps upp för att exporteras från EU men istället smugglas godset tillbaka för att säljas på den europeiska marknaden. Alternativt tillverkas cigaretterna på illegala fabriker, eller vice versa, att illegala cigaretter tillverkas på legala fabriker som kopior av etablerade märken. Den här typen av fabriker finns bland annat i Polen, Ryssland och Baltikum. Stora delar av de cigaretter som smugglas till Sverige är just varumärkesförfalskade.

Under senare tid har brottsutredande myndigheter uppmärksammat att organisationerna som ägnar sig åt smuggling tenderar att växla mellan olika varor. Det rör sig antingen om alkohol, narkotika eller tobak. Valet av vara beror på läglighet, efterfrågan och konjunktur. En vara som inte är lönsam byts snabbt ut till en annan.

Det finns uppskattningsvis ett tiotal grupper i Sverige som ägnar sig åt cigarettsmuggling. Personerna i Sverige antas vara delar i större organisationer ute i Europa. Nätverken präglas av en tydligt och klar

---

¹⁰ Avsnittet bygger på Brå-rapport 2002:7: *Organiserad brottslighet – Lösa maskor eller fasta nätverk?* och rikspolisens årsrapport RKP KUT 2004:5C, siffrorna över beslag är hämtade ifrån tullens hemsida, <http://www.tullverket.se/NR/rdonlyres/DN9412870>

organisation där våld och hot inte sällan förekommer. För att verksamheten skall fungera krävs producenter, transportörer med bilar och chaufförer liksom mottagare, lagerlokaler och distributörer. På senare tid uppges dock handelsleden ha blivit fler men med mindre människor i vardera led. Istället flyttas pengar mellan olika konton. De som fraktar lasterna är inte alltid medvetna om innehållet. Transporterna sker främst med lastbil eller container tillsammans med legalt gods. Fordonen tillhör ofta seriösa transportföretag med välkända logotyper och namn. Vanligtvis förvaras de illegala varorna i taket eller i golvet på fordonet. Cigarettsmuggling kan ske både öppet och dolt. Vid dold smuggling göms varorna i fordonet tillsammans med lagligt gods. Nya uppgifter visar att ligorna satsar allt mer tid och pengar på att gömma de illegala varorna tillsammans med lagligt gods eller också på att förpacka det som skenbart lagligt. Vid öppen smuggling används istället legala dokument som senare förses med falska stämplor.

På senare tid har brottsbekämpande myndigheter uppmärksammat att smugglarna kontrollerar bemanningen vid de svenska gränserna. Upptäcker smugglarna att gränsposten är välbemannad kontaktas transportören och en mindre bevakad gränsövergång väljs istället. För att ta kontakt med varandra använder man mobiltelefoner med kontantkort vilket gör samtalen så gott som omöjliga att spåra.

2.4 Kulturföremål och organiserad brottslighet – resultatet av en undersökning av stölder

2.4.1 Bakgrund

Under senare år har intresset för kulturföremål ökat explosionsartat. Det anordnas kurser i ämnet och i teve och tidningar värderas svenskarnas föremål av olika experter. Men med nöje följer allvar. Nästan dagligen kan vi läsa i dagstidningarna om kulturföremål som stjäls och försvinner. Nyligen stals antika föremål mitt under en pågående antikmässa i Skåne.¹¹ Trots att mässan var välbesökt la ingen av de hundratals besökarna märke till något.¹² Med anledning av de utländska rapporterna om att kulturföremål är föremål för organiserad brottslighet finns det skäl att undersöka om en del av stölderna som sker i Sverige ingår i något större organiserat sammanhang. Syftet med denna undersökning är att stärka teorin om att stulna kulturföremål är föremål för organiserad brottslighet. Resultatet av undersökningen kommer att prövas mot EU:s definition av begreppet.

---

¹¹ Händelsen är inte upptagen i fallstudien.

¹² Kvällsposten, 12 mars 2005.

2.4.2 Metod och urval av fall

Fallstudien bygger på 24 stycken inbrott som alla behandlats av tv-programmet

2.4.3 Fallbeskrivning

De undersökta brotten sträcker sig i tiden från juli 1996 till och med februari 2005. Tretton av de undersökta brotten har skett mellan åren 2001 och 2002. Under 2002 begicks ett brott mer än under år 2001. Mellan perioden 1996 och 1999 har två inbrott begåtts. Under 2003 begicks fem inbrott och året därpå finns två inbrott medtagna i studien vilket är lika många i antal som för år 2005.

Samtliga inbrott har skett i de södra och mellersta delarna av Sverige med en koncentration till städerna. För att namnge några kan Avesta, Eksjö, Norrköping, Stockholm, Uddevalla och Växjö nämnas.

Typen föremål som stjäls varierat från fall till fall. Mest stöldbegärligt är tavlor målade av svenska konstnärer där Bruno Liljefors och Anders Zorn utmärker sig. När det gäller kulturföremål som inte är målningar så finns det inget föremål som utmärker sig som särskilt eftertraktat. Istället är variationen stor, kandelabrar, olika typer av tennföremål, taburetter, casoletter, vapen, psalmböcker, svärd och smycken för att nämna några föremål som stulits. Flera föremål borde dessutom betecknas som både tunga och otympliga. Som exempel bör här nämnas det 20 kg tunga bordsur som stals vid ett villainbrott i Skåne tillsammans med en 140 cm hög bronsstaty och 8 matsalsstolar. Vid ett tillfälle i en lagerlokal stals en nedmonterad oljemålning om tio delar. Målningarna som stjäls ofta utav större format, en del omkring 110 x 70 cm.

När det gäller mängden eller antal stulna föremål så har tjuven eller tjuvarna i femton av de 24 fallen tagit med sig mer än ett föremål. I åtta fall av dessa har gärningsmännen stulit fem stycken eller fler föremål. Två fall utmärker sig genom att mer än 50 stycken objekt, i ett annat fall mer än 150 konststycken stulits vid ett och samma tillfälle. I båda fallen stals originalmålningar, litografier och teckningar.

I tretton fall uppskattas värdet på de stulna föremålen. Det lägst uppskattade beloppet, som kulturföremål beräknas ha stulits för vid ett och samma tillfälle, är 100 000 kronor medan det högst uppskattade beloppet beräknas till 26 miljoner kronor. Även om värdena varierar stort så är det inte ovanligt att konstföremål för miljonbelopp stjäls vid ett enda inbrottsfall. I hälften av fallen som lämnat uppskattade belopp har föremål för mer än 2 miljoner kronor stulits varav tre av dessa har föremål för mer än 15 miljoner kronor eller mer stulits. I två av de tre fallen hade inbrotten skett på galleri och auktionsmessa. I det resterande fallet blev en

familj bestulen på diverse föremål. Räknas de angivna beloppen samman uppgår de stulna konstföremålen till ungefär 80 miljoner kronor.

När det gäller hos vem inbrotten har skett så är det främst hos privatpersoner. I övrigt handlar det om enskilda brottstillfällen i företag, lagerlokal, antikmässa, antikvariat, galleri, kursgård och åldringshem.

När det gäller gärningsmännen så finns det generellt väldigt lite uppgifter. Endast i ett fall vet polisen exakt hur många gärningsmännen var till antalet. I det aktuella fallet handlade det om ett rån mot en äldre man i Småland där tre maskerade män bröt sig in. Männerna talade alla svenska med småländs dialekt. Vid tillfället fick förövarna med sig konst för motsvarande fem miljoner kronor. I ett annat fall har polisen säkrat fotspår från minst två personer som misstänks vara inblandade i en tavelstöld i Skåne. Bytet för dessa män uppskattas till mellan fem och tio miljoner kronor.

Tips till polisen är inte heller vanligt förekommande när det gäller den här typen av kriminalitet. I tre fall har polisen dock fått uppgifter från allmänheten om vilken eller vilka som kan antas ha begått brotten. I ett fall antas en man vara delaktig i en större stöld på en auktionsmässa i Stockholm. Bytet där uppskattas till 26 miljoner kronor. Att mannen tros vara delaktig beror på att han kan knytas till en annan stöld på samma mässa. Några ytterligare uppgifter finns inte.

Det andra tipset gäller ett villainbrott i Stockholmstrakten. Där har polisen fått in tips om att en tjuv som är mycket duktig på larm skulle ha rör sig i området vid tiden för brottet. Brottet skedde då familjen befann sig på semester. Konstföremålen som var omsorgsfullt utvalda är internationellt efterlysta. Några spår av föremålen finns inte. Polisen tvivlar dock inte på att det ligger en professionell liga bakom inbrottet. Vad som gör polisen säker på detta finns inga uppgifter om.

Det vanligaste tillvägagångssättet för inbrotten är uppbrutna fönster eller altandörrar. Brotten har genomförts både på dagen och natten. I ett fall har ett fönster krossats på nedervåningen i ett hus medan ett hörselskadat par låg och sov på ovanvåningen. Bilen hade gärningsmännen parkerat bakom huset. I ett annat fall stals en tavla ifrån en bilaffär genom att tjuvarna med hjälp av en bil och kätting ryckt bort säkerhetsgallret till butiken. I ett fall har tjuvarna krossat en ruta i en dörr och sedan genom den vägen lyckats ta sig in och stjäla en målning. Vid ett annat tillfälle bemödade sig tjuven eller tjuvarna med att hänga en annan tavla på den stulna tavlans plats. I ett fall tog man hjälp av en stege för att komma upp på balkongen till fastigheten. Mitt under en pågående vernissage stals en litografi. Gärningsmannen lyckades med konsten att stjäla litografien som satt bakom glas och rum. Glas och ram försvann inte. Ingen av besökarna hade lagt märke till något suspekt.

Hur gärningsmännen handskas med stöldgodset nämns inte mer än i ett fall där det beskrivs hur gärningsmännen, när de väl har brutit sig in i fastigheten, bryter loss väggpanel och sliter ner de väggmålningar som

gärningspersonerna var på jakt efter. Efter brottet återfinns omkring 20% av vad som stulits.

Förutom vad som redan nämnts så vet polisen i allmänhet väldigt lite om hur gärningsmännen tagit sig till brottsplatsen. I något fall uppges en pick-up med täckt flak ha setts i området vid tiden för brottet. När det gäller hur gärningsmännen tagit sig ifrån brottsplatsen så vet polisen i två fall hur gärningsmännen sig till platsen. I ett fall användes bil medan polisen antar att gärningsmännen i det andra fallet tog sig ifrån platsen med båt.

Vid några tillfällen har tjuvarna stulit fastighetsägarens bil. I samtliga fall då detta har hänt har bilarna återfunnits, ofta bara nära brottsplatsen.

2.4.4 Analys

För att brottslighet skall betraktas som organiserad i enlighet med EU:s definition så måste det först vara frågan om *ett samarbete mellan fler än två personer*. Av materialet att döma så stämmer detta enbart in på ett av fallen, rånet mot den äldre mannen i småland. Eftersom det enbart är detta fallet som uppfyller det första av de fyra ovillkorliga kriterierna är det fortsättningsvis enbart meningsfullt att också bara titta på just detta fallet. Det andra obligatoriska kriteriet gäller *samarbetets utsträckning i tiden*. Huruvida detta kriterie är för handen eller inte är omöjligt att besvara på grundval av informationen i materialet. Det finns inga uppgifter om att personerna har begått liknande brottslighet vid tidigare tillfällen eller att gärningspersonerna kan knytas till liknande brott efter just denna händelse. Det tredje kravet, om *strävan efter vinning*, får dock anses uppfyllt. Gärningsmännen fick med sig konst för motsvarande fem miljoner kronor. Det fjärde kriteriet, om *allvarlig brottslighet* tåls däremot att diskuteras. Visserligen rör det sig om allvarliga brott i den bemärkelsen att det handlar om grova stölder som dessutom sker i människors hem, men frågan är om lagstiftaren verkligen åsyftade den här typen av stölder vid definitionens tillkomst. Att försöka tolka in den här typen av stölder i begreppet organiserad brottslighet torde heller inte vara korrekt. Begreppet är definierat för att användas för att beteckna brottslighet som är särskild samhällsfarlig så att adekvata brottsförebyggande åtgärder kan vidtas. Grova stölder som dessa torde inte ses som särskild samhällsfarliga även om konsekvenserna kan bli förödande. Istället finns det kanske möjlighet att, även om det inte framkommer ur det här materialet, tala om allvarlig brottslighet om vi får veta var de stulna föremålen tar vägen. Det är troligt att tänka sig att en del av föremålen används vid penningtvätt eller smuggling. Genom att följa föremålen och gärningsmännen ett steg längre skulle det kunna bli möjligt att visa att stulna kulturföremål är föremål för organiserad brottslighet i Sverige. För även om slutsatsen således blir att stulna föremål enligt denna undersökning inte är föremål för organiserad brottslighet, så kan det istället handla om sådan kriminalitet som företas på ett systematiskt sätt.

Trots slutsatsen så finns möjligheten att en ännu icke upptäckt organiserad handel men kulturföremål förekommer i Sverige. Även om omfattningen är svår att uttala sig om så finns det ett flertal omständigheter i fallen som tyder på möjligheten. Till en början bör de knapphändiga uppgifterna om antalet medverkande vid brotten. Endast i ett fall vet polisen med säkerhet att gärningsmännen var tre till antalet. Trots det så finns det mycket som talar för att fler personer har deltagit vid fler tillfällen än vad som framkommit ur materialet. I de fall när flera stora eller tunga föremål stjäls är det mycket troligt att flera personer samverkar. De otympliga föremålen skall bäras ut ur fastigheten, lastas och eventuellt emballeras i det fordon som skall ta sakerna ifrån brottsplatsen. Förutom kunskap om larm och säkerhetssystem så bör gärningspersonerna också ha särskild sakkunskap om föremålen. De bör kunna urskilja mellan förfalskningar och känna till marknadspriser. Villainbrottet som skedde i stockholmstrakten var ett sådant där tjuvarna med omsorg valde ut de objekt de tog med sig. Kunskap var också något som tjuvarna på auktionsmässan måste ha haft. Att i en hel mässhall, full med kulturföremål kunna välja ut enbart fem tavlor med ett värde på hela 26 miljoner kronor. Men inte bara sakkunskap torde krävas, också kunskap om var föremålen finns måste tjuvarna ha. Sammanställningen av den geografiska utspridningen visar att stölder av konstföremål sker överallt i landet. Naturligtvis kan stölderna bara ske där föremålen finns men man kan ju då undra hur gärningspersonerna får kännedom om var föremålen finns. Troligast är att människor i diverse intressekretsar vet eller känner till var föremål finns. Föreningar, utställningar, mässor auktioner och så vidare sprider också kunskap om var föremålen finns samtidigt som kontakter förmedlas.

Planering, är en annan del som genomsyrar brotten. Stjäls hela möblemang med åtta matsalsstolar eller 50 stycken tavlor vid samma tillfälle gäller det att tjuvarna vet att de har gott om tid på sig, kanske känner till var ägarna befinner sig. Vid rånet mot den äldre mannen i Småland kan tänkas att gärningsmännen var beredda på att villaägaren var hemma eftersom mannen var maskerade. Även om det saknas uppgifter om hot är det rimligt att tänka sig att det förekom i det fallet. Det är också troligt att tänka sig att planeringen innebär uppdelning av olika ansvarsområden. I det fall där gärningsmännen flydde med båt torde sådan planeringen ha förekommit. Troligtvis har gärningsmännen valt den flyktvägen på grund av att det är ett oväntat flyktsätt. Antagligen möttes tjuvarna i båt upp av en väntande flyktbil. Den här typen av förberedelse tar inte en massa tid utan kostar också en massa pengar. Föremålen som stjäls betingar ofta ett högt värde och det kan tänkas vara så att föremålen inte är särskilt konjunkturkänsliga som aktier jämförelsevis, utan har ett bestående värde. Även om kända stulna föremål inte kan avyttras på den öppna marknaden så kan det antas innebära en viss status att äga internationellt kända konstföremål. Exklusiva rariteter har nog i alla tider inneburit lyx och välstånd.

3 Gällande rätt

I det här kapitlet redogörs för aktuell lagstiftning. Kapitlet inleds med smuggellagen och därefter redogörs för kulturminneslagen där fokus läggs på kap 5, om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål, och kap 6, återlämnande av olagligt förvärvade kulturföremål. Härfter följer Rådets förordning 3911/92 om export av kulturföremål. Rådets direktiv 93/7/EEG, om återlämnande av kulturföremål som olagligen förvärvats från en medlemsstat, kommer inte att behandlas eftersom direktivet transformerats och införlivats i svensk rätt genom kapitel 6 i kulturminneslagen. Vidare följer 1995 års Unidroitkonvention om stulna och olagligt utförda kulturföremål liksom SOU 2005:3, om Sveriges möjlighet att tillträda Unidroitkonventionen. Avslutningsvis återges 1970 års Unescokonventionen som Sverige tillträdde den 10 oktober 2002 och som handlar om åtgärder för att förbjuda och förhindra illegal import, export och överlåtelse av kulturegendom.

3.1 Lag (2000:1225) om straff för smuggling¹³

År 2000 ersattes varusmugglingslagen med smugglingslagen. Syftet med den nya smugglingslagen var att bestämmelsernas innehåll och systematik tydligare skulle framgå än vad det gjorde i tidigare lagstiftning. Smugglingslagens regler är utformade för att bättre harmoniseras med olika förordningar, bland annat EG-förordningar. Som ett led i kampen mot den grova brottsligheten har en särskild straffskala för grov olovlig befattning med smuggelgods tillkommit. Anledningen härför är att olovlig befattning med smuggelgods kan ses som ett lika allvarligt brott som grov införsel. Det är därför ett naturligt led att höja straffskalan till en konsekvent nivå. Dessutom är numera förberedelse och stämpling till alla slags grova införsel- och utförselbrott liksom olovlig befattning med smuggelgods kriminaliserade. Att så har skett beror på att man i olika sammanhang har lagt fram den organiserade brottsligheten som ett allt mer omfattande samhällsproblem, i synnerhet när det gäller alkohol- och cigarettsmuggling. En både viktig och stor del av den organiserade brottsligheten består i att planera och förbereda själva smugglingen. Genom att kriminalisera förberedelsebrotten så ökar möjligheten att på ett tidigt stadium ingripa mot den organiserade brottstypen.

Smuggellagen, som fortsättningsvis kommer att förkortas SL, består av sex delar vilka innefattar allmänna bestämmelser, straffbestämmelser m.m, förverkandebestämmelser, bestämmelser om förundersökning, bestämmelser om tvångsmedel samt processuella bestämmelser om åtal och förverkande.

---

¹³ Avsnittet bygger på prop. 1999/2000:124: *En ny smugglingslag m.m.*

Lagen innehåller bestämmelser om sådana gärningar som rör införsel eller utförsel från landet av olika varor (SL 1 §). Med varor förstås materiella ting.

För smuggling döms den som särskilt bryter föreskrivet införselbud eller införselvillkor genom att underlåta att anmäla en vara till tullen. Till samma brott döms den som vid tullämning uppger oriktiga uppgifter eller underlåter att lämna föreskriven uppgift och därigenom orsakar fara för att införseln sker i strid med villkoret.

Smugglingsbrotten beskrivs i lagens tredje paragraf såsom att den som i samband

med införsel, bryter mot ett särskilt föreskrivet införselbud eller införselbud genom att underlåta att anmäla varan för tull (SL 3 § 1 st.). Till smuggling döms även den som vid införsel uppsåtligen lämnar oriktig uppgift och därigenom ger upphov till fara på grund av att införseln sker i strid med villkoret eller förbudet. Enligt båda bestämmelserna krävs:

- 1) att det är fråga om en vara,
- 2) att varan omfattas av ett särskilt föreskrivet införselbud eller införselvillkor,
- 3) att gärningen sker uppsåtligen och
- 4) att gärningen sker i samband med att varan förs in till landet.

En vara anses ha förts in till eller ut ur landet när den har förts över gränsen för svenskt territorium vilket ska förstås som Sveriges territorialgräns, (SL 2 §). För att det skall vara frågan om ett fullbordat brott, enligt första stycket, måste alltså varan vara införd över den nationella territorialgränsen, annars kan inte införselbud eller införselvillkor överhuvudtaget vara överträtt. Brottet, i första stycket, fullbordas i och med att gärningsmannen efter införseln underlåter att anmäla den införda varan till tullbehandling. När det gäller andra stycket är brottet fullbordat när gärningsmannen har lämnat eller underlåtit att lämna föreskrivna uppgifter. Bestämmelsen bygger på att införseln har börjat. För det fall att varan tullbehandlas utom landet är brottet fullbordat först i och med att varan efter tullbehandling förts in till landet i strid med förbud eller villkor. Skulle införseln stoppas vid tullen så kan gärningsmannen dömas för försök till smuggling.

För smuggling döms även den som uppsåtligen

1. för ut en vara ur landet som är behäftad med ett särskilt föreskrivet förbud mot eller villkor för utförseln. Samma sak gäller för den som efter den olovliga utförseln förfogar över varan i strid med förbudet,
2. den som förfogar över en vara som omfattas av ett införselbud eller införselvillkor och införseln har skett i strid mot dessa bestämmelser,
3. för in en vara eller ut en vara ur landet tillsammans med ett tillstånd som utfärdats på grundval av oriktigt lämnade eller underlåtna uppgifter. Straffbelagt brott är därmed själva utnyttjandet av ett sådant tillstånd, eller

4. förfogar över en vara i strid med villkor som uppställts för eller i samband med varans införsel eller utförsel.

De tillstånd som syftas i första stycket och första och andra punkten, är villkor eller förbud som är särskilt föreskrivna. De villkor eller förbud som man åsyftar i fjärde punkten är sådana som uppställts i det enskilda fallet.

Vilka varor som omfattas av de olika förbuden framgår inte alls av smugglingslagen. Istället anges det i varje individuell författning. Många sådana bestämmelser finns direkt i lag eller har sin grund i bemyndiganden som meddelats i lag. Villkoren kan antingen vara skrivna av regeringen eller av den myndighet som regeringen bemyndigat. Den myndighet som bemyndigats av regeringen är i regel också den myndighet som skall se till så att bestämmelserna efterlevs. För införsel av olika varor kan det till exempel krävas.

- a.) att införseltillstånd finns,
- b.) att ett visst intyg är ifyllt och utfärdat av en myndighet i exportlandet,
- c.) att varan kommer till en viss person (till exempel den som har rätt att tillverka eller handla med en sådan vara här i landet),
- d.) att importören är registrerad,
- e.) att varan förs in av en person som har uppnått en viss ålder,
- f.) att införseln sker över en viss ort,
- g.) att varan undersöks innan den lossas eller frigörs från Tullverkets befattning,
- h.) att varan hålls i karantän i viss tid,
- i.) att bevis visas upp om att varan uppfyller vissa uppställda krav,
- j.) att varan är märkt på ett visst sätt, eller
- k.) att varan förs in i landet under en viss tid.

Ansvar för smuggling förutsätter alltid att en införsel- eller utförselreglering överträds i det enskilda fallet. I en del fall finns undantag från annars tillståndstvång. Som exempel kan här nämnas medicin som förs in för personligt bruk i mindre mängder. När det gäller in- och utförselregler i förhållande till andra EU-länder så gäller enligt EG-fördraget fri rörlighet för personer, varor, tjänster och kapital på EG:s inre marknad. I artiklarna 28 och i 29, i samma fördrag, anges att "kvantitativa importrestriktioner" och "kvantitativa exportrestriktioner" samt åtgärder med motsvarande verksamt skall vara förbjudna mellan länderna. De nationella in- och utförselreglerna strider inte mot artiklarna om reglerna är tillåtna enligt vissa undantag som anges i artikel 30, EG-fördraget, eller ett medlemslandsanslutningsfördrag. Enligt artikel 30 kan en medlemsstat införa förbud mot eller andra restriktioner för import, export eller transitering om restriktionen grundas på hänsyn till

- allmän moral, allmän ordning eller annan säkerhet.,
- intresset att skydda människors och djurs hälsa och liv,
- intresset att bevara växter och skydda nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde, eller
- intresset att skydda industriell och kommersiell äganderätt.

Straffskalan för smuggling är böter eller fängelse i högst två år.

Om smugglingsbrottet är att anse som ringa skall penningböter utdömas (SL 4 §). Om ett brott är att anse som ringa beror i princip enbart på omständigheterna vid brottet men bör främst beror på varornas beskaffenhet och kvantitet. Omständigheterna kring införseln kan vara sådan att brottet skall anses som normalbrott även om brottet med hänsyn till varornas beskaffenhet och kvantitet är att anse som ringa. För det fall att brottet är grovt så skall gärningsmannen istället dömas till grov smuggling till fängelse i lägst sex månader och högst sex år (SL 5 § 1 st.). Vid bedömningen av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen ingått i ett led i en brottslighet som utövas systematiskt eller i större omfattning (SL 5 § 2 st.). Lagstiftaren åsyftar här organiserad brottslighet. Vid bedömning av sådan brottslighet bör hänsyn tas till den mängd gods som förs in och som gör det möjligt att det finns en organisation som ansvarar för såväl förvaring som distribution. I princip saknas betydelse om det är någon annan än den som för in godset som svarar för organisationen. Det är viktigt att lagen kan tillämpas på ett sådant sätt att den motverkar införsel som typiskt sett ger upphov till, eller gynnar all typ av organiserad brottslighet. Har gärningen med hänsyn till omständigheterna kring utförseln, införseln eller förfogandet varit av särskilt farlig art eller inneburit en allvarlig kränkning av ett betydande samhällsintresse (SL 5 § 2st.). Här avses situationer där gärningsmännen genom sitt uppträdande har utsatt Tullverkets anställda eller andra för allvarlig skada, risk eller hot i samband med brottets genomförande. Vidare åsyftas sådana situationer där tillvägagångssättet framkallat en beaktansvärd risk för allvarlig personskada eller omfattande förstörelse av annan egendom i samband med införseln. En person som medför ett explosivt ämne utan att han vid införseln vidtagit särskilda säkerhetsåtgärder kan dömas för grov smuggling trots att personen hållit sig passiv. Med allvarlig kränkning av ett betydande samhällsintresse åsyftas sådana situationer där till exempel radioaktiva ämnen, smittsamma ämnen, kan orsaka katastrofer eller på annat sätt ge upphov till allvarliga risker för liv, hälsa och miljö. Exempel på samhällsintressen kan vara utförsel av krigsmateriel eller andra saker som är känsliga eller viktiga för landet.

Den som istället förfar med oaktsamhet men begår en gärning som i objektivt hänseende motsvarar smugglingsbrottet, görs sig skyldig till olovlig införsel eller olovlig utförsel (SL 7 §). Vid bedömning om brottet skall anses som grovt tas samma omständigheter i beaktan som vid bedömning vid grovt smugglingsbrott

(SL 7 § 2st.). Straffskalan för grov olovlig in- och utförsel är böter eller fängelse i högst två år. För det fall att gärningen är att anse som ringa skall ansvar inte medföras. För bedömning om gärningen är att anse som ringa tas hänsyn till samma omständigheter som vid bedömningen av ringa smuggling. Det blir därmed varornas beskaffenhet och kvantitet som blir avgörande. Den som uppsåtligen, vid införsel eller utförsel, agerar på ett otillåtet sätt och därigenom ger upphov till fara för tullpersonal genom att underlåta eller lämna oriktiga uppgifter, skall dömas för tullbrott (SL 8 §). Samma brott skall ådömas den som undandrar det allmänna skatt eller annan

avgift eller felaktigt tillgodoräknas eller återbetalas till honom själv (SL 8 §). Straffskalan för tullbrott är böter eller fängelse i högst två år.

För det fall att brottet är att anse som ringa skall penningböter utdömas (SL 9 §). Bedömningen om brottet är ringa bör göras främst med utgångspunkt i storleken av det skatte- och avgiftsbelopp som undandragits eller felaktigt tillgodoräknats personen. För grovt tullbrott är straffskalan fängelse i lägst sex månader och högst sex år (SL 10 § 1 st.) Vid bedömning om brottet är att anse som grovt skall särskilt beaktas om gärningen rört betydande belopp, om gärningsmannen använt falska handlingar eller vilseledande bokföring, om gärningen ingått som ett led i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning eller om gärningen annars varit av farligt art (SL 10 § 2 st.).

Även den som hanterar varor som har varit föremål för införsel- och utförselbrott enligt smuggellagen kan dömas till brott. I lagens tolfte paragraf regleras olovlig befattning med smuggelgods. Straffskalan för den här typen av brott är böter eller fängelse i högst två år. Är gärningen att betrakta som ringa skall ansvar inte utdömas. I likhet med tidigare nämnda brott så är det egendomens beskaffenhet och värde som avgör ifall gärningen skall betraktas som ringa eller inte. För det fall att gärningsmannen inte inser men har skälig anledning att anta att varan varit föremål för brott, skall böter utdömas. Olovlig befattning med smuggelgods kan också rubriceras som ett grovt brott, om gärningen ingått som ett led i en brottslighet som utövats systematiskt eller i större omfattning. Straffskalan är då fängelse i lägst sex månader och högst sex år (SL 13 §).

I lagens fjortonde paragraf regleras de ofullbordade brotten. Försök till smuggling och tullbrott är straffbelagt. Försök, förberedelse och stämpling till grov smuggling, grovt tullbrott och grov olovlig befattning med smuggelgods döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

3.2 Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

Lagen om kulturminnen består av sex kapitel med samlade bestämmelser över miljövard. När lagen trädde i kraft 1989 bestod den av fem kapitel men genom EG-direktiv 93/7, om återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål, tillkom i januari 1995 ett sjätte kapitel. Lagen skyddar mot fysiska ingrepp och åtgärder som minskar det kulturhistoriska värdet i den skyddade egendomen. Vad som är skyddad egendom uttrycks direkt i lagtexten såsom fornminnen, kyrkliga fasta kulturminnen, eller myndighetsbeslut grundade på lagen, byggnadsminnen, kyrkliga inventarier äldre kulturföremål.

Lagen är uppbyggd så att 1 kapitlet innehåller inledande bestämmelser, 2 kapitlet behandlar fornminnen, 3 kapitlet byggnadsminnen, 4 kapitlet kyrkliga kulturminnen, 5 kapitlet reglerar utförseln medan 6 kapitlet behandlar, som ovan redan nämnts, återlämnande av kulturegendom.

3.2.1 1 kap. Inledande bestämmelser

Lagen inleds med uppmaningen om att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön, ett ansvar som delas av alla. (KML 1 kap.1 §) Det är det enda stället i lagen som ordet kulturmiljö används, lagen avser istället kulturminnen. Med kulturmiljö avses hela landskap med tidstypiska lämningar såsom bebyggelse medan kulturminnen avser enskilda byggnader, fornfynd m.m.

För kulturminnen ansvarar varje länsstyrelse och fattar beslut i de angelägenheter som anges i lagtexten. Det övergripande ansvaret har Riksantikvarieämbetet, som fortsättningsvis förkortas RAÄ, som genom sitt ansvar skall granska länsstyrelsens beslut och möjlighet att till allmän förvaltningsdomstol överklaga länsstyrelsens beslut. (KML 1 kap. 2 § se även 2 kap. 17 § och 2 kap. 24 §).

3.2.2 2 kap. Fornminnen

Kapitlet omfattar det som kapitelrubriken nämner, fornminnen, det vill säga både fasta fornlämningar och fornfynd. Med fasta fornlämningar avses de lämningar efter *människors verksamhet under forna tider*, som har tillkommit genom *äldre tiders bruk* och som är *varaktigt övergivna*. (KML 2 kap.1 §) I kapitlets inledande paragraf finns en lista på olika typer av fasta fornlämningar. Här nämns bland annat gravar, minnesvårdar, vägmärken, ruiner av slott och kloster. Med hjälp av lagtexten åligger det var och en att uttröna vad som är skyddad egendom. Det tillkommer alltså inte allmän förvaltningsdomstol att identifiera fornminnen. Men för den som ändå behöver vägledning eller uppgifter om fornminnen kan antingen vända sig till RAÄ eller länsstyrelsen som båda har tillgång till fornminnesregistret, FMIS. Fornminnesregistret är ett geografiskt informationssystem som tillhandahåller information om landet hittills kända fasta fornlämningar. I FMIS kan man söka efter information om äldre tiders gravplatser, boplatser och arbetsplatser från stenålder till 1800 till 1900-talet.¹⁴ FMIS startade år 1999 som ett projekt för att lösa frågan om tillgång till digital fornminnesinformation.¹⁵

Ytterligare uppgifter om var fornlämningar finns kan också hämtas hos fastighetsregistret eller ses utmärkta på allmänna kartor men med fördel på ekonomiska kartor.¹⁶ Reglerna i kapitlet gäller även för icke kända fornlämningar. För den som påträffar sådan lämning och drabbas ekonomiskt till följd av detta, har rätt till ersättning med allmänna medel. (KML 2 kap. 15 § 1 st.). Till en fast fornlämning hör ett så stort område, på marken eller på sjöbotten, som behövs för att bevara fornlämningen. (KML 2 kap. 2 §). Detta område kallas fornlämningsområde och gränserna för

---

¹⁴ <http://www.fmis.raa.se/fmis/htmk/valkomst.html>

¹⁵ <http://www.fmis.raa.se/fmis/html/omfmis.html>

¹⁶ Adlercreutz, Thomas: *Kulturegendomsrätt – med en kommentar till kulturminneslagen*, Stockholm 2001, sid.223.

detta område fastställs av länsstyrelsen. För den som vill ändra, rubba eller ta bort en fast fornlämning inom området krävs länsstyrelsens tillstånd. (KML 2 kap 12 §). Samma förfarande gäller för den som vill använda metalldetektor. (KML 2 kap.18 §).

Fornfynd är lös egendom som *saknar ägare* när de hittas och som

- a) påträffas i eller vid en fast fornlämning och som har samband med denna, eller
- b) påträffas under andra omständigheter och kan antas vara mer än 100 år gamla.

Fornfynd som påträffas enligt punkten a, tillfaller staten, KML 2 kap.4 §, medan fynd som påträffas enligt punkten b tillfaller upphittaren mot hembud. Upphittaren har en skyldighet att erbjuda staten att lösa in föremålet mot betalning. (KML 2 kap. 4 § 2 st.) Upphittaren har så kallad hembudsskyldighet vilket innebär en skyldighet för denne att erbjuda staten att lösa in föremålet mot betalning. Den som påträffar ett föremål som medför hembud skall så snart som möjligt anmäla fyndet till RAÄ, länsstyrelsen, polismyndigheten eller kustbevakningen, om fyndet tillhör skeppsvrak (KML 2 kap. 5 §). Vilka fynd som medför hembudsskyldighet listas i kapitlets fjärde paragraf, bland annat kan nämnas föremål som består av guld, silver, koppar eller brons, eller föremål som kan antas ha blivit nerlagda tillsammans. För att hindra att föremålen säljs på den illegala marknaden så strävar RAÄ mot att erbjuda en inlösen som motsvarar marknadsvärdet.¹⁷ Fornfynd kan också medföra hittelön. Frågor om ersättning, hittelön och inlösen prövas av RAÄ (KML 2 kap.16 § 3 st.).

Utan tillstånd är det förbjudet att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt skada en fast fornlämning. (KML 2 kap. 6 §). I områden där det finns risk att fornlämningar skadas kan det för annars normala åtgärder såsom plöjning, plantering, dikning och maskinell markberedning krävas tillstånd.

För att skydda och vårda en fast fornlämning får dock RAÄ och länsstyrelsen vidta de åtgärder som behövs (KML 2 kap.7 § 1 st.). Åtgärderna kan exempelvis avse flyttning, iordningsställande och inhägnad men kan också avse en fornlämning som infogas i ett byggnadsverk (KML 2 kap.7 § 2 st.) Länsstyrelsen får också meddela särskilda föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom och i närheten av fornlämningsområdet (KML 2 kap. 9 §).

Den som vill uppföra en byggnad, anläggning eller annat arbetsföretag bör i god tid ta reda på om någon fast fornlämning kan beröras av ingreppet. Om så är fallet skall uppförandet ske i samråd med berörd länsstyrelse. För det fall att uppförande redan påbörjats och att fornfynd påträffas under pågående arbete skall detta omedelbart avbrytas i den del där fornfynd kan skadas. Fyndet skall genast anmälas till berörd länsstyrelse. Vad som är en fornlämning eller fornlämningsområde kan vara svårt att avgöra för den som

---

¹⁷ A.a.s. 241.

leder arbetet men kommun och länsstyrelse skall tillhandahålla vägledande information.¹⁸ Enligt förarbeten bör företagare alltid samråda med berörd länsstyrelse och det speciellt när det handlar om byggnation i närheten av fornlämningar som finns markerade på ekonomiska kartor. Skulle en särskild utredning, arkeologisk utgrävning, krävas för att ta reda på om en fast fornlämning berörs av arbetet så skall företagaren stå kostnaderna för denna. (KML 2 kap. 11 §). Företagaren svarar inte för kostnader som hänför sig till fasta fornlämningar som inte tidigare varit kända (KML 2 kap.14 §).

För den som vill ändra, ta bort eller rubba fast fornlämning skall tillstånd hos länsstyrelsen sökas. Tillstånd får lämnas enbart om lämningen medför olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse (KML 2 kap.12 §). Varje meddelat tillstånd bör innebära minsta möjliga ingrepp i fornlämningen.¹⁹

När tillstånd meddelas får länsstyrelsen ställa krav på att en särskild undersökning, arkeologisk utgrävning, skall genomföras för att undersöka, dokumentera och ta tillvara på fornfynd (KML 2 kap.13 §). Länsstyrelsen får också besluta om arkeologisk förundersökning av området, detta för att tillfredställa underlaget för tillståndsprövningen eller för att bedöma om det finns behov av en arkeologisk undersökning. Även innan länsstyrelsen prövar tillståndsansökan får den besluta om arkeologisk förundersökning skall genomföras.

Den som inte ansöker om tillstånd eller följer lagreglerna kan dömas till ansvar för fornminnesbrott (KML 2 kap. 21 och 2 kap. 21a §). Den som av uppsåt eller oaktsamhet tillägnar sig, förvärvar, gömmer, skadar, ändrar eller avyttrar föremål som skall tillfalla staten (KML 2 kap. 4 §) eller hembjudas staten döms till böter eller fängelse i högst sex månader (KML 2 kap. 21 § st. 1 p.1). Samma påföljd kan den dömas för som av uppsåt eller oaktsamhet olovligen rubbar, tar bort, gräver ut, täcker över eller genom plantering bebyggelse eller på annat sätt ändrar eller skadar en fast fornlämning (KML 2 kap. 21 § st. 2 p2). Har brottet begåtts uppsåtligt och är att anse som grovt döms för grovt fornlämningsbrott till fängelse i högst 4 år (KML 2 kap. 21 § st. 2 mom 1). Vid bedömningen av om brottet är att anse som grovt skall särskild hänsyn tas till:

- om gärningspersonen använde särskild utrustning,
- om gärningspersonen visat särskild förslagenhet,
- huruvida gärningen utförts vanemässigt,
- om gärningen har omfattat fornfynd av större värde,
- om omfattningen eller om det medfört omfattande förstörelse av fornminne.

För försök eller förberedelse till grovt fornminnesbrott döms till ansvar enligt BrB 23 kap. (KML 2 kap. 21 §).

Till böter eller fängelse i högst 6 månader döms den som av uppsåt eller oaktsamhet inte anmäler påträffat fornfynd, inte anmäler att en fornlämning

---

¹⁸ Prop. 1987/88:104 – *Kulturmiljövård*, sid. 77.

¹⁹ A.a.s. 39.

påträffats under grävning eller annat arbete, eller som använder metalldetektor (KML 2 kap. 21 §).

3.2.3 3 Kap. Byggnadsminnen

I lagens tredje kapitel regleras skydd för byggnadsminnen. Regler för att byggnadsminnesförklara objekt motsvarar de skyddsregler som finns i PBL och MB.

För att kvalificera en byggnad som byggnadsminne krävs att den genom sitt kulturhistoriska värde är synnerligen märklig eller ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde. Med synnerligen märklig menas i förarbeten en byggnad som har ett betydande kulturhistoriskt värde.²⁰ Förklarande av byggnadsminne görs av berörd länsstyrelse. Vad som gäller för byggnadsminne, gäller även för park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde (KML 3 kap.1 §).

När en byggnad förklaras som byggnadsminne så skall länsstyrelsen ange skyddsbestämmelser genom på vilket sätt byggnaden skall vårdas och underhållas och i vilka avseenden den inte få ändras (KML 3 kap. 2 §). Skyddsbestämmelserna är en del av byggnadsminnesförklaringen och kan inte anges efter byggnadsminnesförklaringen men de kan däremot ändras i efterhand.²¹ Bestämmelserna skall anpassas efter var objekts behov och så långt som möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare liksom med ägare till kringliggande markområden (KML 3 kap. 3 §).

Frågan om en byggnad skall förklaras som byggnadsminne kan väckas av var och en men kan också tas upp ex officio av länsstyrelsen (KML 3 kap. 4 § 1 st.). I ansökan om byggnadsminnen skall förutom vilken byggnad som avses även ges en förklaring till varför byggnaden skall klassas som byggnadsminne (KML 3 kap. 4 § st. 2). I avvaktan på beslut om byggnadsminne få länsstyrelsen meddela förbud mot åtgärder som kan minska eller förstöra byggnadens kulturhistoriska värde (KML 3 kap. 5 §). Förbudet får högs gälla i 6 månader men om det finns synnerliga skäl så kan förbudet förlängas, men då med högst 6 månader i taget (KML 3 kap. 5 §).

Den som äger en byggnad som förklarats som byggnadsminne har rätt till ersättning av staten om skyddsreglerna innebär hinder för rivning och skadan därav är betydande (KML 3 kap. 10 § p.1). Rätt till ersättning har man också om bestämmelserna innebär att pågående markanvändning försvåras avsevärt (KML 3 kap. 10 § p. 2). Ersättning utgår årligen men med rätt för sakägare eller staten att erhålla omprövning för det fall att förhållanden ändras (KML 3 kap. 10 §

2 st.). Skulle skyddsreglerna medföra synnerliga men, är staten, på ägarens begäran, skyldig att lösa fastigheten (KML 3 kap. 10 § 3 st.). Vad som menas med synnerliga men nämns inte i förarbeten.

---

²⁰ A.a.s. 48.

²¹ A.a.s. 87.

Den som i strid mot skyddsbestämmelserna river eller på annat vid förstör ett byggnadsminne eller ändrar det utan tillstånd eller utan villkor för sådant tillstånd döms till böter (KML 3 kap. 18 §).

3.2.4 4 Kap. kyrkliga kulturminnen

Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, på kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i kapitlet. Kapitlet omfattar dock inte allt som kan uppfattas som kyrkliga kulturmiljöer som exempelvis prästgårdar som istället kan skyddas med reglerna om byggnadsminnen.²²

Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall skyddas så att deras kulturhistoriska värde inte minskar och deras utseende och karaktär förvanskas (KML 4 kap. 1 §). Den som har till uppgift att se efter så att detta skydd efterlevs torde vara den som är ansvarig för förvaltning av kyrkliga kulturminnen. Kyrkobyggnader och kyrkotomter som uppförts och tillkommit före år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen (KML 4 kap. 3 § 1 st.). RAÄ kan också besluta om att tillstånd skall krävas för byggnader och tomter som uppkommit efter år 1939 (KML 4 kap. 4 §). För ingrepp på kyrkobyggnader krävs alltid tillstånd vilket också gäller för kyrkotomter (KML 4 kap. 3 § 2-3 st.).

Sedvanliga underhållsarbeten eller brådskande reparationer får utföras utan tillstånd under förutsättning att åtgärderna genomförs med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till byggnadens eller anläggningens kulturhistoriska värde (KML 4 kap. 5 §). Bestämmelsen bör tolkas restriktivt. Används annat material eller ny teknik i förhållande till vad som använts tidigare så kan tillstånd erfordras eftersom det då inte är frågan om sedvanligt underhållsarbete.²³

Kyrkliga inventarier som är av kulturhistoriskt värde och som tillhör kyrkobyggnad, annan kyrklig byggnad, kyrkotomt eller begravningsplats omfattas också av lagen och skall vårdas och förvaras väl (KML 4 kap. 6 §). Vilka föremål som omfattas är dem som är avsedda för att användas i gudstjänst och, eller i andra religiösa handlingar. Föremålen kan också tillhöra kyrkans inredning, utsmyckning eller som minnesmärke i kyrkorummet.²⁴ I varje församling skall det finnas en förteckning över de inventarier som avses och minst vart sjätte år skalla stiftet kontrollera att samtliga föremål som upptagits i förteckningen finns kvar (KML 4 kap. 7 § st. 1 och 4 kap. 8 §). Efter varje kontroll skall en kopia av förteckningen sändas till länsstyrelsen (KML 4 kap. 8 § in fine). Länsstyrelsen och RAÄ får besiktiga kyrkliga inventarier och om det finns en allvarlig risk att föremålen skadas så får länsstyrelsen tills vidare ta hand om föremål (KML

²² Se kap 3.2.3 om Byggnadsminnen.

²³ Adlercreutz, Thomas: *Kulturegendomsrätt – Med en kommentar till kulturminneslagen*, Stockholm 2001, sid. 282.

²⁴ A.a. sid. 282.

4 kap. 10 § st. 1) eller vidta någon annan åtgärd för att skydda de (KML 4 kap. 10 § 3 st.). Svenska kyrkan har rätt till viss ersättning för kostnader som uppstår i samband med vård och underhåll av kyrkliga kulturminnen (KML 4 kap. 16 § 1 st.).

3.2.5 5 Kap. Skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål

Äldre svenska och utländska kulturföremål som kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet får inte föras ut ur landet utan särskilt tillstånd (KML 5 kap. 1 §). Med föremål av stor betydelse för det nationella kulturarvet menas föremål som är unika eller som "har bevarats relativt intakt och tillhör en föremålsgrupp som det inte längre finns ett representativt bestånd av i landet" (Prop. 1998/99:114, sid. 45). Vid bedömningen av om ett föremåls betydelse för det nationella kulturarvet skall särskilt beaktas: "om föremålet är sällsynt eller särskilt representativt för landets kulturhistoria, hänsyn skall tas till förekomsten av motsvarande föremål i allmänt tillgängliga samlingar, har ett värdefullt samband med en kulturmiljö av stor betydelse och lämpligen kan återställas dit, är knuten till en betydelsefull person eller händelse i svensk historia, av annan synnerligen anledning bör bevaras i landet"²⁵.

Med ett svenskt kulturföremål avses föremål som framställs eller som kan antas vara framställt i Sverige eller i ett annat land av en svensk (KML 5 kap. 2 § 1 st.). Med utländska kulturföremål avses föremål som framställts i ett annat land av annan än en svensk (KML 5 kap. 2 § 2 st.). De landsgränser som Sverige hade den 1 januari 1986 är avgörande för om ett föremål skall anses som svenskt (KML 5 kap. 2 § 3 st.).

Regeringen får meddela föreskrifter om vilka föremål som inte får föras ut ur landet utan särskilt tillstånd (KML 5 kap. 3 §). Bestämmelsen har tillkommit eftersom det kan finnas ett behov av att snabbt införa tillståndsplikt för vissa föremål. Det är således väsentligt att det skapas möjlighet att snabbt anpassa reglerna till förändrade förhållanden.²⁶

Frågorna om tillstånd för utförsel skall prövas, beroende på typ av föremål, av Kungliga biblioteket, RAÄ, Riksarkivet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde eller Stiftelsen Nordiska Museet eller såsom regeringen beslutar (KML 5 kap. 4 § 1 st.). Oberoende vilken tillståndsmyndighet som prövar ansökan så skall den inges till RAÄ (KML 5 kap. 4 § 2 st.).

Kungliga biblioteket svarar för bland annat tryckta kartor och inkunabler, det vill säga böcker från boktryckarkonstens tidigaste period.²⁷ Riksarkivet ansvarar för handskrifter och manuskript. Nationalmuseum ansvarar för

²⁵ Prop. 1984/85:179 - *Om skydd mot utförsel av vissa kulturföremål*, sid 20.

²⁶ Prop. 1998/99:114 - *Kulturarv, kulturmiljöer och kulturföremål*, sid. 46.

²⁷ <http://www.raa.se/lagarochansvar/exempelsamling.asp>

utländska kulturföremål, svensk bildkonst, svenska konsthantverk med föremål av keramik, glas, ädelmetall, porfyr, elfenben, ljuskronor och vävda tapeter.²⁸ Nordiska museet handhar ansökningar om möbler och liknande inventarier, folklig konst, musikinstrument, vapen, samiska föremål liksom tekniska och vetenskapliga föremål.²⁹ RAÄ prövar tillstånd för arkeologiska föremål, historiska samlingar och antikviteter.³⁰ För det fall att någon myndighet inte har tillräcklig kunskap inhämtas det ifrån annat museum med specialkunskap.³¹

Den som ansöker om tillstånd skall på tillståndsmyndighetens begäran ställa föremålet till förfogande för granskning (KML 5 kap. 9 §). Förfarandet torde vara mycket ovanligt men motiveras genom att en granskning av ett foto inte alltid är tillräckligt.³² Nordiska museet tillgodoser sin granskning genom att besöka auktionsvisningar för att bedöma vilka föremål som inte bör lämna landet.³³

Även om ett föremål är av stor betydelse så finns det möjlighet att få utförseltillstånd (KML 5 kap. 11 §). I paragrafen listas fem fall där tillstånd får meddelas:

- 1.) när ägaren flyttar från Sverige för att bosätta sig i ett annat land, eller
- 2.) när föremålen genom arv, testamente eller bodelning har förvärvats av en enskild person som är bosatt i ett annat land, eller
- 3.) föremål förs ut av enskild person för att användas i samband med offentlig kulturverksamhet och föremålet skall föras tillbaka till Sverige, eller
- 4.) när föremål förs ut ur landet av en offentlig institution här i landet eller en institution som får bidrag av stat, kommun eller landsting och det skall föras tillbaka till Sverige, eller
- 5.) föremålet tillfälligt är i landet.

Även om ett kulturföremål är av stor betydelse för det nationella kulturarvet så får regeringen medge att ett föremål förs ut ur landet (KML 5 kap. 16 §). För att medgivande skall kunna lämnas måste synnerliga skäl vara föreliggande vilket kan vara för handen när en enskild person på grund av ekonomiska skäl tvingas sälja ett föremål av stort ekonomiskt värde och det inte finns någon köpare i Sverige.³⁴

Tillstånd får meddelas för föremål som inte är av stor betydelse för det nationella kulturarvet.³⁵

---

²⁸ Adlercreutz, Thomas: *Kulturregndomsrätt – Med en kommentar till kulturminneslagen*, Stockholm 2001, sid. 295.

²⁹ A.a.s. 295.

³⁰ A.a.s. 295.

³¹ A.a.s. 297.

³² A.a.s. 296.

³³ A.a.s. 296.

³⁴ A.a.s. 301.

³⁵ Se sid. 30 för definition - *stor betydelse*.

Ett tillstånd som meddelas är inte personligt och kan inom giltighetsperioden på 1 år användas av vilken som, som passerar gränsen med föremålet.

3.2.6 6 Kap. Återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål

I och med att direktiv 93/7/EEG transformerats och införlivats i svensk rätt tillkom 6 kapitlet i kulturminneslagen. Reglerna trädde i kraft, den 1 januari 1995.

Syftet med regleringen är att kulturföremål som olagligen förts bort skall återlämnas till det land det tagits ifrån. Bestämmelserna omfattar endast föremål som förts bort efter den 31 december 1994. Kulturobjekten skall ha stulits från något land som ingår i det Europeiska samarbetet, EES. Dessutom krävs att föremålen begärs tillbaka av det land som det tagits ifrån. (KML 6 Kap. 1 §).

Med kulturföremål avses föremål som

1. i den stat det förts bort ifrån betraktas som en nationell skatt av konstnärlig, historisk eller arkeologiskt värde enligt lagar eller administrativt förfarande som är förenligt med artikel 36 i Romfördraget, och
2. tillhör någon av de kategorier som anges i bilagan till lagen eller är en integrerad del av inventarierna hos en kyrklig institution eller offentlig samling som är upptagen i inventarieförteckningen hos ett museum, arkiv eller bibliotekssamling.

Med en offentlig samling avses en samling som ägs av

- en stat som avses i 1 §,
  - en lokal eller regional myndighet i en sådan stat, eller
  - en offentlig institution i en sådan stat vilken ägs eller till stor del finansieras av staten eller av en lokal eller regional myndighet.
- (KML 6 kap. 2 §)

Att hänvisa till artikel 36 i Romfördraget, numera 30 artikeln EG-fördraget, innebär att EG-domstolen kan ta upp eventuella tvister kring begreppet nationell skatt.

Att föremålet olagligen har förts bort betyder att det har förts ut ur ett land i strid med den statens regler till skydd för nationella skatter. Ett föremål som fått ett tidsbestämt tillstånd kan, om det inte inom tidsfristen återlämnas, ses som olagligt bortförande. (KML 6 kap. 3 §). Talan om återlämnande måste väckas inom ett år, från det att den återkrävande staten fått kännedom om var föremålet fanns, och kan enbart väckas av stater, inte enskilda. (KML 6 kap.4 och 6 §§) Talan skall riktas mot den som innehar föremålet. (KML 6 kap. 4 § 1 st.) Domstols behörighet bedöms enligt forumreglerna i RB 10 kap. (KML 6 kap. 14 § 3 st.). Till stämningsansökan skall bifogas en handling om beskriver föremålet och som anger att det just är ett kulturföremål. Dessutom skall en förklaring ges av behörig myndighet i den återkrävande staten om att föremålet olagligen förts bort. (KML 6 kap. 4 § 2

st.) Talan får inte väckas senare än trettio år efter att föremålet bortförts. Föremål som är kyrkliga tillbehör eller tillhör offentlig samling gäller istället en preskription på 75 år. Är inte bortförslin olaglig så skall talan ogillas. (KML 6 kap. 6 § 2-3 st.) För det fall att innehavaren innehar föremålet för annans räkning skall domstolen, om ägaren är känd, underrätta denne om att talan väckts. (KML 6 kap. 4 § 3 st.) Den som blir fråntagen föremål kan i vissa fall få ersättning. Bland annat krävs att innehavaren besitter föremålet fysiskt för egen räkning. Han måste också visa att föremålet förts bort med stor omsorg och uppmärksamhet. (KML 6 kap. 7 §) För det fall att innehavaren fått föremålet i sin besittning genom arv, testamente eller gåva så är denne endast berättigad till ersättning om den som innehavaren fick föremålet ifrån hade varit det (KML 6 kap. 7 §). För att ta reda på var ett olagligt bortfört föremål finns så har RAÄ möjlighet att genomföra närmare undersökning. På ansökan av RAÄ kan tingsrätten meddela ett sådant tillstånd. Det är enbart när det finns särskild anledning att anta att det sökta föremålet kan påträffas vid undersökningen eller att den som föremålet finns hos försöker undandra uppgifter om föremålet som undersökningstillstånd kan utfärdas (KML 6 kap. 8 p1-2). Tillstånd får endast meddelas om undersökningen uppväger det intrång som åtgärden innebär. (KML 6 kap. p.3) I beslutet skall framgå till vilka utrymmen som RAÄ har tillåtelse att undersöka. I övrigt är samma bestämmelser som gäller för husrannsakan, det vill säga utrymmen får vid nödvändighet öppnas med våld, och att den som undersökningen sker hos har rätt att medverka och tillkalla vittne (KML 6 kap. 9 § 1-2 st.). Skulle det eftersökta föremålet påträffas vid undersökningen får RAÄ ta hand om detta för att säkerställa att föremålet kan återlämnas (KML 6 kap. 10 §). Prövning av omhändertagandet kan göras av den som berörs (KML 6 kap. 11 §). Beslutar tingsrätten att omhändertagandet skall bestå får det inte gälla en längre period än högst tre månader (KML 6 kap. 12 §).

3.3 Rådets förordning (EEG) nr 3911/92 av den 9 december 1992 om export av kulturföremål

Samtidigt som Sverige blev medlem i den Europeiska Unionen blev rådets förordning, 3911/92 om export av kulturföremål, gällande rätt.

Syftet med förordningen är att skydda det nationella kulturarvet genom att införa exporttillstånd eller licens för *kulturföremål* som skall utanför gemenskapens tullområde. Exporttillstånd får utfärdas av behörig myndighet i den stat som föremålet lagligen befinner sig i. För Sveriges del finns det fem tillståndsmyndigheter som har behörighet att utfärda exporttillstånd. Tillståndsmyndigheterna är de samma som utfärdar utförseltillstånd det vill säga, Kungliga biblioteket, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Stiftelsen Nordiska Museet. Vilken myndighet som prövar frågan beror på vilket slags föremål som tillståndet avser.³⁶

---

³⁶ Se sid. 31, för vilka myndigheter som handhar vilka föremål.

Förordningen saknar definition av kulturföremål. Istället avser förordningen kulturföremål vara de objekt som finns upptagna i bilagan till förordningen. Bilagan överensstämmer i stora delar med direktiv 93/7/EEG men är inte identiska. Sambanden mellan regelverken visar sig när ett föremål som finns med i bilagan förts från en medlemsstat till en annan. Den sistnämnda staten berörs av direktivet, genom att föremål kan komma att återlämnas, och genom förordningen eftersom föremålet därifrån inte får exporteras över gränsen till tredje land utan licens. En stat kan avstå ifrån att utfärda licens för arkeologiska kulturföremål, fastän de är upptagna i bilagan, om föremålet är av begränsat arkeologiskt eller vetenskapligt intresse. Föremål får inte heller komma direkt ifrån utgrävningar eller fornyfynd i stater där objekten förekommer lagligt på marknaden. Exporttillstånd kan också vägras. Det gäller då föremål som omfattas av lagstiftning som är till skydd för nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde. Ett utfärdat tillstånd gäller inom hela unionen och är giltigt i högst tolv månader från utfärdandet. Ett exporttillstånd eller licens kan också utfärdas tillfälligt. Berörd tillståndsmyndighet skall då fastställa en frist inom vilken kulturföremålet skall vara återinfört i den utlåande staten. Tillstånd som förfallit eller som inte utnyttjats skall återlämnas till den myndighet som utfärdade det.

3.4 1995 års Unidroitkonvention – om stulna och olagligt utförda kulturföremål

3.4.1 Konventionens innehåll

Konventionen består av två delar, en del som reglerar återställande av stulna föremål och en del som rör återställande av illegalt utförda föremål. Med kulturföremål avses i konventionen föremål som på religiösa eller profana grunder är av betydelse för arkeologi, förhistoria, historia, litteratur, konst eller vetenskap. Föremålen skall dessutom tillhöra någon av de kategorier som anges i bilagan till konventionen (art. 2).³⁷

Stulna föremål skall generellt lämnas tillbaka till den det hör hemma hos. Med stulna föremål avses föremål som blivit olagligt utgrävda eller som olagligt behållits efter en laglig utgrävning. Kravet om återlämnande måste dock framställas inom tre år från det att den återkrävande fick veta var föremålet fanns och inom 50 år från det att föremålet stals. Föremål som ingår som en del av en minnesmärkning, fornlämningsområde eller en offentlig samling omfattas enbart av den treåriga preskriptionen men det finns möjlighet för konventionsstaterna att framställa preskriptionstiden till 75 år eller längre. Med föremål från offentliga samlingar likställs föremål som har religiös eller social betydelse för en folkstam eller ursprungsbefolkning (artikel 3).

---

³⁷ Bilagan överensstämmer med förteckningen över föremål i 1970-års Unescokonvention.

Den som innehar ett föremål som skall återlämnas är berättigad till skälig ersättning under förutsättning att han varken visste eller borde ha vetat att föremålet var stulet. Innehavaren skall dessutom visa att han iakttagit tillbörlig omsorg när han förvärvade föremålet. Det innebär att hänsyn tas till de omständigheter som förelåg vid förvärvet. Man ser till parternas karaktär, priset på föremålet, om register över stulen kulturegendom användes eller övriga åtgärder som kan tänkas vidtas av en aktsam person under de rådande förhållandena (artikel 5).

Föremål som utförts illegalt kan enbart begäras tillbaka om det är av särskilt kulturell vikt för ursprungslandet eller har inneburit skada för ursprungslandet att det inte längre finns där.

För illegalt utförda föremål är det enbart stater som kan väcka talan. Återkravet skall vara ställt inom tre år från det att återkravsstaten fick veta var föremålet fanns. Senast tid att väcka talan är dock 50 år från den illegala utförelsen ägt rum eller från den dagen då föremålet skulle ha återställts efter ett temporärt exporttillstånd (artikel 5). Den som innehar ett föremål som utförts illegalt kan vara berättigad till ersättning. Detta under förutsättning att innehavaren varken känt till eller borde ha känt till att föremålet var illegalt utfört. Istället för ersättning kan innehavaren välja mellan att behålla äganderätten till föremålet eller att överlåta det mot eller utan betalning. Kostnaderna för transport betalas av staten som kräver tillbaka föremålet. Innehavaren har inte bättre rätt än den som han har ärvt eller fått föremålet av (artikel 6). Skyldigheten att lämna tillbaka ett föremål som utförts illegalt gäller inte om utförelsen av föremålet inte längre är illegalt vid återkravstillfället (artikel 7).

3.4.2 SOU 2005:3 – Sveriges tillträde till 1995 års Unidriokonvention om stulna och olagligt utförda kulturföremål – Förslag till lag om ändring i lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

Den 11 december 2003 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå den lagstiftning som krävs för en svensk anslutning till 1995 års Unidroitkonvention. Anledningen till utredningen är att den illegala handeln med kulturföremål enbart under de senare årtionden har ökat i en oroväckande omfattning. För att kunna hejda denna utveckling är ett internationellt samarbete nödvändigt.

I 6 kapitlet kulturminneslagen finns regler om återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål. Bestämmelserna gäller dock endast i förhållande till andra medlemsstater i EES. I svensk rätt saknas det därmed regler om återlämnande av föremål som förts bort från ett annat land, utanför EES. Utgångspunkten för utredningen har varit att Sverige skall fortsätta att tillämpa dessa regler gentemot EES-länderna och tillämpa konventionen gentemot icke-EES-länder.

Unidroitkonventionens regler kan komma att införas i 6 kapitlet kulturminneslagen. Utredningen föreslår inga större förändringar än att det på de ställen där EES-länder nämns skall omfattas även konventionsländer och icke-EES-länder. När det gäller talan om återlämnande så föreslås att den skall väckas inom tre år men inte senare än femtio år från det att föremålet fördes bort. Det innebär att preskriptionsreglerna utvidgas. Det kan jämföras med dagens regler som säger att talan skall väckas inom ett år men inte senare än trettio år från föremålets bortförande. Slutligen kommer fler föremål att omfattas av bilagan till kulturminneslagen.

3.5 1970 års Unescokonvention – om åtgärder för att förbjuda och förhindra illegal import, export och överlåtelse av kulturegendom

Den 10 september 2003 anslöt sig Sverige till konventionen.

I artikel 1 anges vad som är kulturegendom i konventionens mening. Egendom som av profana eller religiösa skäl är utpekad av en stat som betydelsefull för arkeologi förhistoria, litteratur, konst eller vetenskap och som ingår i någon angiven kategori av föremål, nämligen:

- a) samlingar rörande fauna, flora, mineraler, anatomi och paleontologi,
- b) egendom som är knuten till historien (bland annat genom vetenskaps-, teknologi-, militär- och socialhistorien) eller till personhistorien för nationella ledare, tänkare, vetenskapsmän och konstnärer samt till händelser av nationell betydelse,
- c) fynd från arkeologiska undersökningar,
- d) delar av minnesmärken eller från arkeologiska områden,
- e) mer än 100 år gamla antikviteter, till exempel inskriptioner, mynt och präglade sigill,
- f) etnologiska föremål,
- g) konstnärliga föremål som
  - I) bilder, målningar och teckningar gjorda helt för hand och på varje underlag och av alla slags material (dock ej industriell formgivning och handdekorerade fabriksprodukter),
  - II) originalstatyer och skulpturer, oavsett material,
  - III) originalgrafik, tryck och litografier,
  - IV) konstnärliga originalcollage och –montage, oavsett material,
- h) sällsynta manuskript och inkunabler, gamla böcker, dokument och publikationer av speciellt intresse (historiskt, konstnärligt, vetenskapligt, litterärt m.m.), enstaka eller i samlingar,
- i) frimärken och stämpelmärken, enstaka eller i samlingar

- j) arkiv, bland annat ljud- och fotografiska och kinematografiska arkiv,
- k) möbler som är mer än 100 år gamla och gamla musikinstrument.

För att föremålets hemvist skall kunna bestämmas och för att föremålen skall kunna knytas till ett visst land finns i artikel 4 en definition av vad som är varje stats kulturarv. Ett lands kulturarv utgörs av föremål som

- a) skapats av landets medborgare eller inom landet av personer som är bosatta där,
- b) påträffats inom landet,
- c) förvärvats vid arkeologiska eller liknande undersökningsresor med vedebörligt tillstånd av ursprungslandet,
- d) förvärvats genom överenskommet utbyte,
- e) förvärvats genom gåva eller köp från ursprungslandet.

När det gäller den illegala handeln med kulturföremål så skall staterna hålla sig med organ som har till uppgift att upprätthålla och uppdatera en lista över viktig offentlig och privat kulturegendom där export skulle innebära att det nationella kulturarvet utarmas. Listan skall grundas på en nationalinventering av kulturegendom (artikel 5). Staterna åtar sig också att förhindra export av kulturegendom om föremålen inte åtföljs av ett certifikat som anger att exporten är tillåtet (artikel 6). Varje konventionsstat skall också hindra museer och liknande institutioner från att förvärva olagligt exporterad egendom. För det fall att sådana föremål redan införskaffats så skall konventionsstaten underrätta den staten varifrån föremålet kom ifrån. I artikel 7 föreskrivs också att staterna skall förbjuda import av stulen kulturegendom som kommer ifrån museum, religiöst eller profant offentligt minnesmärke. Föremålet måste kunna visas tillhöra en sådan institutions inventarium. Sådana föremål skall på ursprungslandets begäran lämnas tillbaka mot skälig ersättning. För att förhindra att sådan kulturegendom som olagligen tagits ifrån en annan stat förflyttas skall konventionsländer så långt som det är möjligt förplikta antikhandlare att förteckna föremålets ursprung, namn och adress på leverantör, beskrivning av föremålet, priset. Handlaren skall även meddela köparen om föremålet är ålagt exportförbud. (artikel 10).

4 Riktlinjer för hur handlare och övriga intressenter undviker olagligt förvärvade konstföremål och förhindrar brott

För det fall att stulna föremål hamnar på den öppna marknaden gäller det för handlare och övriga intressenter att inte uppmuntra brottsligheten genom att köpa föremålen. För att undvika olagligt förvärvade konstföremål har varje forum egna regler. I detta kapitel presenteras de riktlinjer som Museer, Sveriges Konst- och Antikhandlarförening, Auktionsverk och Internetauktioner följer, för att undvika hantering av stulna konstföremål.

Kapitlet inleds med de riktlinjer som gäller inom museivärlden. Dessutom beskrivs översiktligt de röda listor som organisationen ICOM sammanställt. Härfter beskrivs gemensamma punkter för museisäkerhet som arbetats fram av några svenska museer tillsammans med Statens Kulturråd. Vidare beskrivs de internationella riktlinjer som Sveriges konst- och antikhandlarförening följer i sin strävan att undvika stulna konstföremål och hur biblioteken går samman för att lösa bokstöder. Härfter följer Bukowskis och Craafords Auktioners allmänna och köp- och säljvillkor. Kapitlet avslutas med en artikel av Christopher Chippindale och David J.W Gill som bland annat handlar om vilka garantier man kan få när man handlar kulturföremål över nätet.

4.1 Museer

4.1.1 ICOM³⁸

ICOM, the International Council of Museums, är en frivillig icke-statlig internationell organisation för museer och verksamma inom museiområdet. ICOM har medlemmar i 147 länder, däribland ett flertal svenska museer. I ICOM kan man vara medlem antingen individuellt eller institutionellt. Alla museer i Sverige är inte medlemmar.³⁹ Syftet med organisationen är att utveckla och förbättra världens museer. Ett sätt att nå förbättring är genom de yrkesetiska regler som tagits fram i samarbete med bland andra Unesco och som gäller för alla medlemmar. Reglerna är minimiregler och menade att användas som underlag till varje medlem för att själva utveckla egna regler som är mer inriktade på det egna museets verksamhet.

---

³⁸ Avsnittet baseras på <http://www.sweden.icom.org/vad.html>.

³⁹ Medlemslista kan hittas på ICOM:s hemsida.

4.1.2 Yrkesetiska regler

Regelverket består av åtta punkter varav en speciellt berör insamlingsverksamheten. Varje museum bör anta och offentliggöra riktlinjer som skall gälla för insamlingsverksamheten. Föremål som förvärfvas skall överensstämma med museets syften och verksamhet. (Art. 3.1) Handel med olagliga föremål innebär ökad förstörelse av historiska platser och lokala och etniska kulturer. Att handla med olagliga föremål innebär medverkan till stölderna på såväl internationell som nationell nivå. Museerna bör vara uppmärksamma på förbindelserna mellan försäljningsstället och den primära, ofta förstörelsebringande anskaffningen av föremålen till den kommersiella marknaden. Varje museum bör fastslå att det är högst oetiskt för en sådan institution att på något vis stödja denna olagliga marknad, direkt som indirekt (Art. 3.2)

Om ett museum kommer i besittning av ett föremål som kan påvisas vara utfört eller på annat sätt överlåtet i strid Unesco-konventionen, om åtgärder för att förhindra olaglig export, import eller överförande av kulturföremål skall museet aktivt medverka till att föremålet tillbakavisas till ursprungslandet (Art. 4.4)

Med museum åsyftar ICOM en okommersiell, permanent institution som tjänar samhället och dess utveckling. Museet skall vara öppet för allmänheten, och ha till uppgift att samla, bevara, undersöka och förmedla, ställa ut i studiesyfte, för utbildning och nöje (Art.1.1) Dessutom måste museerna uppnå viss minimistandard. Varje museiledning har tillsammans med andra ledande organ en etisk förpliktelse att upprätthålla och om det finns möjlighet också stärka museet i alla dess avseenden (Art 2.1). Ett av dessa avseenden är att utöka museets samlingar.

4.1.3 Rödlistade föremål

ICOM ägnar sig inte enbart åt att ombesörja museietik utan även att hjälpa andra intressenter till att inte handla med stulna eller olagligt förvärvade föremål. Plundring av arkeologiska föremål och förstörelse av arkeologiska platser orsakar irreparabel skada för de områden som drabbas. För att bekämpa plundringen och för att komma åt problemet så har ICOM arbetat fram röda listor för drabbade områden. Idag finns det röda listor för bland annat Latinamerika och Afrika och sedan år 2003 finns det också en lista över föremål som stulits under kriget i Irak. Föremålen listas av internationella experter eller av museer tillsammans. Samtliga listade objekt är skyddade av nationell lagstiftning och belagda med exportförbud och får under inga omständigheter utbjudas till försäljning. Syftet med listorna är således att vädja till museum, auktionshus, konsthandlare och samlare världen över att inte handla med de listade föremålen. Objekten finns, i de flesta fall, dokumenterade på bild och kan av vem som helst med tillgång till

internet beskådas på ICOM:s hemsida.⁴⁰ För det fall att föremålen har specifika kännetecken anges det för föremålen. Som exempel kan här nämnas att de föremål som stulits från irakiska museer har inventeringsnumrering bestående av en siffra tillsammans med initialerna IM, förkortning för Iraq Museum, markerat på föremålet. Också Europa är drabbat av plundring, vi tänker då kanske inte främst på gravplundring utan istället stölder av tavlor och antikviteter från museer och privatpersoner. För att uppmärksamma föremålen publicerade ICOM år 2001 en lista över stulna konstföremål i Europa. För att nämna några föremål som återfunnits och överlämnats till sin rättmätiga ägare kan nämnas en ängel i trä som stals ifrån en kyrka i Frankrike 1977 och som i mars 2003 återfanns av holländsk polis. Den 9 mars 1997 stals en 1700-tals målning ifrån en kyrka i Italien och listades av ICOM som ett försvunnet objekt. Dessförinnan hade tavlan listats av det italienska ministeriet för kulturegendom som en av 800 mest viktiga föremål att få tillbaka. I september 2002 återfanns tavlan i ett övergivet hus vid Amalfikusten i Italien.

4.1.4 Musesäkerhet⁴¹

Frågan om museisäkerhet har fått en allt större uppmärksamhet på senare tid. Under senare år har flera uppmärksammade stölder riktats mot museer, såväl i Sverige som i övriga Norden. Kunskap om brottsutveckling i andra länder visar att museer utomlands har varit föremål för brott i större utsträckning än de svenska museerna. Delvis antar man detta bero på att den organiserade brottsligheten som har haft störst intresse av att handla med kulturföremål har varit av begränsad omfattning i Sverige. Att utländska museer varit drabbade kan också vara ett tecken på att brottsvågen snart även sveper in över Sverige på allvar. Oavsett hur utvecklingen kommer att se ut så finns det redan idag tillräckliga skäl att öka medvetenheten och säkerhetstänkandet och arbeta med brottsförebyggande åtgärder. Ett annat viktigt skäl till att höja säkerheten är att värdena på de föremål som ställs ut har stigit i pris. Marknadspriserna på kulturföremål och framförallt konstföremål har ökat avsevärt liksom institutionernas samlingar ökar i värde. År 2001 uppgick de inlånade föremålens samlade värde till mellan en och två miljarder kronor.

En av museernas grundläggande uppgift som institution är att bevara och visa olika föremål för allmänheten. I takt med att museibesökarna blir allt fler så ökar kraven på säkerheten. Äldre undersökningar visar nämligen att merparten av museibrott begås på dagtid när museerna har öppet för allmänheten. Med detta följer skyldighet att vidta nödvändiga åtgärder för att minimera riskerna för stöld, skadegörelse och liknande händelser. Dessa åtgärder ansvarar varje museum för själv vilket har innebär att säkerheten varierar mellan olika institutioner. Visserligen har museerna

---

⁴⁰ www.icom.org

⁴¹ Avsnittet baseras på informationshäftet: *En strategi för museisäkerhet*, som givits ut av Statens Kulturråd.

rekommenderats av Kulturrådet till att genomföra analyser för säkerheten men det har inte alla museer gjort. Det finns därför ett behov av vägledning och stöd från centralt håll. Därför gav regeringen år 2001 Statens Kulturråd i uppdrag att tillsammans med bland andra Bohusläns museum, Historiska museet och Nationalmuseet utarbeta en strategi för att förbättra säkerheten vid museerna. Strategin bygger på en analys av den utveckling som påverkar säkerhetsarbetet hos museerna.

Utifrån detta resonemang anser Kulturrådet att museerna måste arbeta utifrån fyra punkter:

- att museernas arbete med att förbättra sina kunskaper om säkerhetsarbete måste fortsätta, och
- att museerna även i fortsättningen skall ansvara för egna säkerhetsanalyser och utforma insatser i den egna organisationen, och
- att Kulturrådet bör ge råd och stöd till museerna i deras arbete med att förbättra museisäkerheten och ha en dialog med museerna om säkerhetsfrågor, samt
- att Kulturrådet bör samordna det nationella arbetet med museisäkerhet och fördjupa kunskaperna om brottsutveckling på området.

Det fysiska skyddet bör tas fram på grundval av en säkerhetsplan som innefattar hotbild, riskanalys och strategier för åtgärder. Säkerhetsplanen bör revideras varje år. Strategin bör utgå från en helhetssyn som inbegriper åtgärder i byggnader och lokaler, utbildning av personal. Servering, försäljning, verkstäder, placering av utställningshallar i för hållande till andra utrymmen och aktiviteter i museet bildar tillsammans ett tillfredställande säkerhetssystem.

För att uppnå god kontroll över verksamheten inom museet bör lokalerna indelas i olika skydds-zoner och behörighets-zoner vilket underlättar planeringen av säkerheten. Indelningen gör också att olika verksamheter kan särskiljas från varandra och vilket innebär en förenkling av kontrollen. Föreslagna zoner är servering, bibliotek, entré, arkiv, verkstad och så vidare. Naturligtvis är grunderna för det fysiska skyddet det tekniska skyddet, det vill säga larm och liknande som i god tid kan möjliggöra för väktare eller polis att förhindra eventuellt angrepp.

Som ekonomiskt skydd för inlånade konstverk kan museer erhålla en utställningsgaranti. Denna garanti skall täcka skada eller förlust av föremål. Statens Kulturråd är den myndighet som utfärdar beslut ifall denna utställningsgaranti skall beviljas eller inte efter synpunkter från Kammarkollegiet. Skulle Kammarkollegiet inte tillstyrka ansökan på grund av säkerhetsskäl så får utställningsgarantin inte beviljas av Statens Kulturråd. De rekommendationer som strategin framlägger kommer att fungera som utgångspunkt vid bedömningen av utställningsgarantin. Statens Kulturråd menar att det är rimligt att kräva att samliga museer uppfyller rekommendationernas säkerhetsnivå. För det fall att museerna av något skäl inte beviljas den statliga utställningsgarantin återstår möjligheten att istället

försäkra sina konstverk hos Kammarkollegiet, vilket istället är mer kostsamt.

4.2 Konst- och antikhandlare

4.2.1 Konst- och antikhandlareföreningen⁴²

Konst- och antikhandlareföreningen bildades på 1950-talet. Föreningen är en intresseförening vars viktigaste uppgift är att förmedla kunskap och föremål från generation till generation. Utöver köp och försäljning av konstverk och antikviteter i egna affärer och på mässor i Sverige och utomlands så ingår i föreningens verksamhet, sakkunnig rådgivning om vård och restaurering, värdering, utbildning och föredrag.

Medlemmarna som idag uppgår till ett sextiotal, väljs in i föreningen efter noga prövning. Medlemmarna måste uppfylla föreningens stränga krav på yrkesetik. Många av medlemmarna är förordnade som besiktningsmän och utför alla typer av värderingar och expertråd. Inom föreningen finns en reklamationsnämnd som tillgodoser kunders intressen vid behov. Flera föreningsmedlemmar är även internationellt aktiva. Föreningen själv arbetar aktivt för ett ömsesidigt erfarenhetsbyte med olika museer. Medlemmarna är inte sällan anlitade långivare till olika specialutställningar.

Under de senare åren har förningen arbetat intensivt med att internationalisera sig. Bland annat är medlemmarna i Konst- och antikhandlareföreningen även medlemmar i den internationella föreningen CINOA.

4.2.2 CINOA⁴³

CINOA, Confédération Internationale des Négociants en Oeuvres d'Art är en intresseförening som bildades år 1935 och som bland annat har satt upp yrkesetiska riktlinjer.

Som medlem i CINOA åtar man sig att efter bästa förmåga att inte importera, exportera, ställa ut, värdera, köpa eller överlåta äganderätten för objekt som det finns skälig anledning att tro

1. att säljaren inte är rättmätig ägare, eller
2. att det importerade föremålet förvärvats eller exporterats mot dess nationella regler, eller
3. att det importerade föremålet förvärvats oärligt eller olagligt från en utgrävning

---

⁴² <http://www.konstantik.se/bransch/page.html?id=514>

⁴³ <http://www.cinoa.org/about.cfm>

När en medlem av CINOA ställs i situation med ett föremål som med all säkerhet antas vara olagligt exporterat, skall denne göra allt för att hjälpa till i samarbetet med att få föremålet lämnat tillbaka till det land som det tagits ifrån.

Medlemmarna skall också hjälpa till att skydda utrotningshotade arter.

Medlemmar åtar sig att inte handla med föremål i material som skyddas av konventionen om handel med utrotningshotade arter.

Medlemmarna skall vara väl medvetna om vilka medel som kan användas för att upptäcka stöldgods. Dessa medel skall enbart användas när det är nödvändigt.

Medlemmar skall inte delta i affärer där det finns skälig anledning att tro att penningtvätt är inblandat.

Medlemmarna skall vara medvetna om att de har en yrkesskyldighet att upplysa kunden om föremålet så mycket och exakt som möjligt enligt allmänt vedertagna regler och om det är nödvändigt också testa föremål enligt relevant teknik.

Dessa riktlinjer är avsedda att användas för alla objekt som vanligtvis säljs i konst- och antikhandel.

4.3 Bibliotek⁴⁴

4.3.1 Bibliotekssäkerhet

Säkerhetsnivån vid Sveriges bibliotek bör höjas och med anledning av det har Kungliga biblioteket tagit initiativet till ett nationellt program för bibliotekssäkerhet. För första gången i Sverige kommer ett organiserat samarbete att ske mellan bibliotek, RAÄ och polis. En databas där stulna böcker registreras kommer att upprättas. Denna bas kommer att användas till att spåra försvunna böcker och genom ett nära arbete med nämnda myndigheter kommer det att bli svårare för antikvariat att bedriva handel med stulna böcker.

4.3.2 Nationella bevarandesekretariatet

Arbetet kommer att ledas av Kungliga bibliotekets bevarande sekretariat som kommer att bestå av representanter från landets olika bibliotek.

---

⁴⁴ Avsnittet baseras på uppgifter från
<http://www.kb.se/Info/Pressmed/Arkiv/2005/050223.htm> och
http://www.kb.se/NB/natprog_sakerhet.htm

Eftersom det idag saknas en samlad bild över biblioteksstölderna i landet skall gruppen under våren sammanträffas för att samla in och sammanställa information kring detta. Genom ett ökat samarbete mellan biblioteken så hoppas man dels på en avskräckande effekt och dels en möjlighet till uppkläring av redan begångna brott. Dessutom leder ett ökat samarbete till ökade kunskaper om de riskfaktorer som finns vilka kan ligga till grund för förebyggande åtgärder.

Med anledning av att det idag saknas instruktioner för hur biblioteken kan arbeta med säkerhetsfrågor så kommer man även att utarbeta en checklista för bibliotekssäkerheten.

Arbetet kommer att fortgå under våren 2005.

4.4 Auktionsverk

4.4.1 Bukowskis - allmänna villkor

Alla föremål som lämnas in till Bukowskis säljs i befintligt skick. För köparen råder undersökningsplikt. I samband med katalogiseringen undersöks de inlämnade föremålen. Först efter det avgörs huruvida föremålet skall säljas av Bukowskis eller inte. Fastän katalogen tryckts så kan det beslutas om att föremålet inte skall tas med vid försäljningen. Anledningen kan vara tveksamheter kring föremålets äkthet, inlämnarens äganderätt till föremålet. De uppgifter som finns i katalogerna är enbart vägledande för köparen och det gäller även bedömningen av om föremålet är äkta. Om en väsentlig uppgift i katalogen visar sig vara direkt vilseledande kan detta utgöra grund för hävning av köpet.

För den som köper ett föremål och vill föra den ur Sverige kan det ibland behövas utförsel- eller exporttillstånd beroende på vart föremål förs. Tillstånd sökt hos RAÄ men lagtext och ansökningsblanketter kan tillhandahållas av Bukowskis auktioner.⁴⁵

4.4.2 Crafoords auktioner – köp- och säljvillkor

Alla föremål som säljs på Craafords auktioner säljs i befintligt skick och det ankommer på köpare att innan försäljning undersöka och bedöma föremålets skick och beskaffenhet. Uppgifter i katalogen gällande föremålets ålder, äkthet och så vidare är endast vägledande för köparen, dessutom kan dessa uppgifter komma att ändras på grund av nya omständigheter. Ändringar som görs skall dock framgå vid auktionstillfället. Bilderna i katalogen visas enbart i identifieringssyfte varför skador och brister inte alltid framkommer. Bilderna befriar således heller inte köparen ifrån dennes undersökningsplikt.

---

⁴⁵ se ovan om utförsel- och exporttillstånd.

Endast när en väsentlig uppgift i katalogen är direkt vilseledande för kunden kan denne häva köpet.

Som auktionsverk skall Crafoords på bästa sätt tillvarata uppdragsgivarens intresse genom att så långt som möjligt utreda eventuella rättsliga frågor som kan ha betydelse för försäljningen. Dessutom skall föremålets äkthet, ålder och kondition fastställas.

Den som lämnar in ett föremål till försäljning ansvarar för att ha full och oinskränkt rätt till detta. Samma ansvar gäller för det fall att objektet ägs av någon annan men skall säljas av inlämnaren. Uppdragsgivaren har en skyldighet att meddela Crafoords auktioner om objektet är eller kan bli föremål för en tvist. Crafoords har däremot ingen skyldighet att utan särskild anledning kontrollera om inlämnaren är föremålets rättmätiga ägare.

4.5 Internet⁴⁶

Innan internet existerade fanns tre mötesplatser för handelsplatser för kulturföremål. Föremålen kunde antingen köpas eller säljas privat, genom offentlig auktion eller hos antikhandlare. I och med internet tillkom en fjärde marknadsplats. Samtidigt som internet numera är ett etablerat forum så lämpar sig den ostrukturerade handelsformen ändå bäst för varor av ett visst slag. Ta som exempel försäljning av flygbiljetter. Köparen vet vad det är han är ute efter och han behöver inte se varan för att köpa den.

Svårare är det med handel av antikviteter eftersom det oftast är detaljerna som avgör köpet. Oavsett affärsmässig transaktion så är det viktigt för inblandade parter att vissa grundläggande garantier kan lämnas som till exempel:

1. Vad är det för objekt som är till salu och i vilket skick är det i och stämmer det överens med vad säljaren uppgivit?
2. Är säljaren rättmätig ägare till objektet?
3. Kommer köparen att betala och kommer säljaren att få betalt?

Frågan är hur Internetföretagen hanterar dessa frågor. Frågorna undersöktes av Christopher Chippindale från universitetet i Cambridge och David W.J.Gill från universitetet i Wales Swansea. Resultatet utmynnade i en artikel som publicerades i nyhetsbrevet, Culture without context – The Newsletter of the Illicit Antiquities Research Centre nr. 9.

Marknadsplatserna som författarna valt att titta närmare på är eBay och sothebys.com, det traditionella auktionshuset, med samma namn fast i egen regi, på internet.

---

⁴⁶ Avsnittet bygger på artikeln, *On-line auctions: a new venue for the antiquities market*, Culture Without Context – <http://www.mcdonald.cam.ac.uk/IARC/cwoc/issue9/internet.html>

4.5.1 eBay.com

eBay är världens största marknadsplats på internet, en sida där gemene man kan inhandla i stort sett vad som helst. Hemsidan har 30 olika kategorier, däribland kulturföremål. Den 11 november 2001 fanns 118 722 objekt under den kategorin och under kategorin samlarobjekt fanns 1 445 036 föremål registrerade till försäljning. Under kategorin kulturföremål finns 17 stycken underrubriker, såsom antikviteter, mynt, smycken och klockor, keramik och glas. Samma datum, den 11 november 2001 fanns 4 237 objekt i underrubriken antikviteter. Objekten var fördelade på 85 sidor. Antalen föremål, under samma rubrik, kan jämföras med månaden innan, den 13 oktober, då 3 929 föremål fanns registrerade fördelade på 79 sidor. Varje annons har en kort, enkel inledning med få beskrivande ord av föremålet. Därefter lämnas information om det högst lämnade budet, antal bud som har lagts och exakt tid för när auktionen för föremålet stänger. Klickar man på föremålet tas man vidare till en sida som lämnar mer ingående beskrivning av föremålet tillsammans med en bild. I vissa fall finns flera bilder. Föremål kan antingen sökas generellt bland eBays samtliga kategorier eller också kategorivis. En sökning på *romersk* under kategorin antikviteter, gav artikelförfattarna träffar på 481 objekt medan en sökning på *Gandhara* i alla kategorier gav tre träffar, varav en träff på en Gandharaskulptur. Gandharaskulpturen som i sökningen träffats under kategorin Sydöstra Asien, såldes av en person i New York. Föremålet hade vid tiden för sökningen ännu inte fått något bud lagt på sig. I annonsen lät säljaren meddela måtten för skulpturen liksom dess härkomst. Annonsen avslutades med upplysningen om att skulpturen var i mycket gott skick och som bevis på detta kunde fem bilder beskådas genom en bifogad länk.

Bilderna på Gandharaskulpturen verkade trovärdiga, för författarna, men långt ifrån allt som säljs under kategorin kulturföremål är just kulturföremål. Den 13 oktober 2001 lät artikelförfattarna granska en sida med 50 stycken annonser menade just för kulturföremål, för att ta reda på om annonserna verkligen innehöll denna typ av föremål. Det skulle visa sig att enbart 15 stycken av annonserna på sidan bedömdes som trovärdiga kulturföremål. Som exempel på saker som författarna sållade bort kan nämnas en begagnad bil från 1995, en cigarettask från 40-talet, bärnstenar med insekter. Att rätt slags föremål hamnar under rätt kategori kontrolleras inte av internetföretaget. Istället meddelar företaget: ”At eBay, trading with confidence is the key to successful transactions.”⁴⁷

Vad är det för objekt som är till salu och i vilket skick är det i och stämmer det överens med vad säljaren uppgivit?

Författarna förvånades av att bilderna var av så bra kvalitet som de var.

Ovanligt bra för att visas på internet. Men ansträngningen, annons och bild, i förhållande till priset på föremålet ter sig oproportionerligt. Totalt uppgår de 15, trovärdiga, föremålen, till \$527 vilket innebär att medelpriset på ett

---

⁴⁷ <http://www.mcdonald.cam.ac.uk>

antikt föremål är omkring \$35. Den 11 november 2001 såldes ett handmålat cypriotiskt förvaringskärl från 1000 år f. Kr. för endast \$100. Föremålet kunde beskådas på två stora bilder och beskrevs som ett cypriotiskt monument. Säljaren garanterade föremålets äkthet ålder, minst 2500 år gammalt. Kärlet uppgavs dessutom vara helt och intakt med undantag för några mindre skador i kärlets mynning.

Hur kan eBay garantera att föremålet säljs av dess rättmätige ägare?

eBay erbjuder support genom hänvisning till andra annonser som säljarna står för. Dessutom finns information om säljaren genom omdömen som tidigare kunder har lämnat. Säljaren till det handmålade cypriotiska förvaringskärlet beskrivs till exempel av tidigare kunder som hedersvärd, smidig och att man gärna gjorde affärer med honom igen eftersom han var en bra säljare. Gemensamt för de lämnade omdömena är att alla är mycket positiva.

Kommer köparen att betala och kommer säljaren att få betalt?

eBay uppmanar köpare och säljare att ta kontakt med varandra inom tre dagar från att köpet klubbats. Har köparen inte betalat varan inom den tiden så skall köparen senast trettio dagar, efter första tidsfristen om tre dagar, skicka en påminnelse till köparen om att betalning skall ske. Erläggs fortfarande inte köpeskilling har eBay möjlighet att utfärda en varning vilket så småningom leder till att köparen stängs av ifrån den internetbaserade marknadsplatsen. Avstängningarna kan tidsbegränsas allt ifrån 60 dagar till obestämd tid. Under avstängningen får användaren inte registrera sig på sidan eller använda den på annat vis. För det fall att användaren trotsar avstängningen och registrerar sig kan det leda till åtal. Med miljoner av registrerade användare är det troligt att tänka sig att den som blivit avstängd istället återregistrerar sig enbart med en ny e-postadress.

Att surfa på eBay är gratis och tillgängligt för alla med tillgång till internet. Att köpa, leta eller kontakta andra via eBay innebär inte några avgifter utan kostnader uppstår först när föremålet listas och säljs. För att köpa, leta eller kontakta andra via eBay är registrering av en e-mailadress det enda som erfordras. För det fall att en e-mailadress lämnas som inte går att spåras, exempelvis hotmail, krävs identifiering vilket sker genom att uppgifter om kreditkort lämnas. Vid registrering krävs dessutom att användaren ingår i en överenskommelse med företaget. "eBay cannot and does not control the quality, safety, legality or accuracy of any item listed or any item description. Trading over the Internet has certain inherent risks; I understand these risks exist even if I take advantage of various tools offered by eBay in order to minimize the risk of fraud"; and "will not provide fraudulent information and I am solely responsible for any information I provide to eBay. I will comply with all laws applicable to my activities on the web site and with this Agreement. I will not sell any prohibited, illegal or infringing items on eBay"⁴⁸. Hur överenskommelsen skall efterlevas nämns ingenting om.

---

⁴⁸ <http://www.mcdonald.cam.ac.uk>

Överenskommelsen om att inte sälja förbjudna eller illegala föremål ter sig också intressant och som registrerade användare av eBay ställde artikelförfattarna frågan till säljaren av det cypriotiska dryckeskäret. ”I know that a lot of ancient objects are said to be illegally excavated and illicitly exported from their country of origin. How can I be sure this pot was legitimately exported from Cyprus?”⁴⁹ Säljaren svarade med: ”The pot is on eBay. If you have problems with it, email them. It has been in North America for a very long time, far before any laws of whatever mumbo jumbo you are trying to lay on me demanding who and what and where I am and export laws to be concerned about. I just sold all kinds of pre-Columbian on eBay, with no questions asked. I got them from an estate sale lady, who got them from a collection, that got them from who knows where 50 years ago ... I legitimately bought the ‘pot’ as you call it, ... it is an amphora.”⁵⁰

Samma fråga ställdes också till den handlare som har Gandharaskulpturen till salu. Svaret från säljaren löd: ”I am not sure how to answer the question, I am selling this item for another friend. If you win the item all I can tell you is that the item will be sent to you and get there.”⁵¹

Det finns andra platser på internet som arbetar mycket likt eBay, men det är anmärkningsvärt hur mycket föremål det finns till salu på eBay. Mer än 6 miljoner föremål finns registrerade till salu. I genomsnitt kan bud lämnas i max tio dagar vilket innebär att omkring 600 000 nya objekt utbjuds till försäljning varje dag. Med dessa siffror i åtanke är det enkelt att förstå varför avgifterna är så låga.

4.5.2 Sothebys.com

Medan eBay är en marknadsplats för andra föremål än endast antikviteter så är sothebys.com enbart en utvidgning av det gamla och berömda auktionshuset med samma namn.

Det finns ett flertal skillnader mellan eBay och sothebys.com. Det är inte bara det visuella intrycket som skiljs åt utan även innehållet och kategoriindelningen. Från sothebys.com finns också länkar till det traditionella auktionshusets äldre och nya auktionskataloger.

Sothybys.com internetbaserade marknadsplats har tretton kategorier.

Vad är det för objekt som är till salu och i vilket skick är det i och stämmer det överens med vad säljaren uppgivit?

sothebys.com har sitt namn och goda rykte till sin fördel jämfört med eBay. Annonserna är detaljerade och utförliga precis som i de tryckta katalogerna

---

⁴⁹ <http://www.mcdonald.cam.ac.uk>

⁵⁰ <http://www.mcdonald.cam.ac.uk>

⁵¹ <http://www.mcdonald.cam.ac.uk>

för moderbolaget. Dessutom finns speciella åtgärder för att skydda köparen ifrån förfalskningar. Vilka dessa åtgärder är nämns inte.

Är säljaren rättmätig ägare till objektet?

sothebys.com lämnar inga särskilda upplysningar om hur man går till väga. Kanske är det obehövligt på grund av namnets goda rykte.

Kommer köparen att betala och kommer säljaren att få betalt?

Här intar internetföretaget en aktiv roll och tillvägagångssättet skiljer sig markant ifrån hur det fungerar på eBay. På sothebys.com betalar köparen in köpeskillingen till internetföretaget och när köpesumman erlagts så uppmanar företaget säljaren att sända det köpta föremålet till köparen.

Att surfa på sothebys.com kostar ingenting och är tillgängligt för alla med tillgång till internet. För att köpa och kontakta någon så krävs registrering men till skillnad från eBay krävs fler uppgifter än enbart en e-mailadress. Bland annat skall användarens fullständiga namn och telefonnummer anges liksom e-mail och nummer till kreditkort. Avgifter uppkommer först när föremålet är sålt. För föremål upp till \$15 000 uttas en avgift om 15 % vilket betalas av köparen. För föremål som kostar däröver uttas en avgift om 10 %.

Ser man till skillnaderna mellan Sotheby's och sothebys.com så är Sotheby's tillsammans med andra traditionella auktionshus vanligtvis i sina mycket förtegnade om vilka säljarna till föremålen är. Det är enbart för vissa objekt som säljarens anges men för de flesta föremål förblir säljaren onämnd eller refererad till genom olika termer. I ett urval av 4201 blandade antikviteter så uppgavs i 21 % av fallen vem säljaren var medan man i resterande fall dolde säljaren namn. Det är sedvana bland de som säljer antikviteter på traditionella auktionshus i London och New York att inte uppge namn. För Sothebys.com är förhållandet det motsatta. Av 490 utvalda objekt på internet så anges namn i 97 % av fallen och i de flesta av dessa fall finns länkar till respektive försäljares hemsida.

5 Resultat

5.1 Varför lämpar sig kulturföremål för organiserad brottslighet?

Det kan inte ges något enhetligt svar på frågan om varför kulturföremål lämpar sig för organiserad brottslighet eftersom flera faktorer torde spela in. Framför allt är kulturföremål värdesaker, som inte sällan tingar stora pengar, vilket stämmer väl överens med vinstmaximering som är den främsta sammanhållande faktorn i nätverken. Föremålen torde heller inte vara särskilt konjunkturkänsliga i jämförelse med aktier utan istället ha ett bestående värde. Föremålen kan antingen användas till att tvätta pengar med eller att sälja på den svarta marknaden. Här borde internet vara en fördelaktig handelsplats. Köpare och säljare behöver inte träffas och den som vet vad den köper gör det diskret. Stulna erkända konstverk torde sprida sig snabbt inom intressekretsar. Dessutom innebär internet att man har hela världen som marknadsplats. Sverige, är kanske inte det mest köpstarka land utan nog istället säljstarkt. Brottsformen är också praktisk på så vis att man genom samarbete enklare kan lösa olika saker. Det som någon inte kan, kan en annan hjälpa till med. Istället för att koncentrera kunskapen till en person så delar man upp sig. Men det innebär inte heller alltid fördelar med att vara många. Det blir fler som skall dela på vinsten. Det blir fler att hålla reda på. Det finns större chans att något går fel och att någon läcker uppgifter om verksamheten. Hur som helst är det ändå omöjligt att komma ifrån fördelarna med att vara många. När man till exempel skall förflytta sig mellan länder finns det folk som dels kan språket och som kan rutinerna i det landet. Det är också troligt att tänka sig att ju fler medlemmar desto hårdare måste gruppen hållas och motiveras.

5.2 Hur är grupperna, som ägnar sig åt denna slags verksamhet, uppbyggda?

Hur är grupperna, som ägnar sig åt denna slags verksamhet, uppbyggda?

Av vad som framkommit ur materialet och analysen till den empiriska undersökningen kan man dra slutsatsen att det åtminstone finns två olika grupper som ägnar sig åt kulturföremål inom ramen för organiserad brottslig verksamhet. Den ena gruppen kan på grund av sin uppbyggnad och inriktning på just kulturföremål kallas, *beställningsgruppen*. Den andra gruppen som inte har kulturföremål som sin främsta vara får fortsättningsvis kallas *blandgruppen*.

Båda grupperna kan med fördel uppfylla kriterierna för organiserad brottslighet just på grund av effektivitet, se ovan. Det som skiljer grupperna åt är själva uppbyggnaden.

Blandgruppen, ser till stora delar ut som grupperna som ägnar sig åt tobaksmuggling. Eftersom gruppens främsta mål och sammanhållande faktor är den förväntade vinsten så används bara kulturföremål som vara för att tjäna pengar. Den kan i likhet med tobaksvarorna bytas ut till andra varor om dem inte är vinsteffektiva. I blandgruppen kan föremålen användas till att tvätta pengar som intjänats ifrån andra verksamheter som gruppen också ägnar sig åt, till exempel narkotika eller alkohol. Förutom att tjäna pengar på att sälja vidare föremålen så används nog objekten för penningtvätt. Den här verksamheten i blandgruppen är antagligen den som det finns mest av i Sverige. Detta beror dels på efterfrågan och intresset som inte verkar ligga på fornminnen utan istället mot vad vi i dagligt tal menar antikviteter. Dels beror det nog också på att vi, av vad jag känner till, inte har ett utbrett problem med gravplundring eller liknande. Brotten i Sverige är mest inriktade mot museum, gallerier, privatpersoner. Blandgrupperna består förutom ledaren, av tre undergrupper. Den första undergruppen ansvarar för åtkomsten av föremålen vilket inbegriper transport från brottsplatsen. När föremålen väl har kommit i gruppens händer så tar den andra undergruppen vid genom att ansvara för eventuell lagerhållning, emballering och vidare transport. I mottagarlandet tar så den tredje gruppen emot varorna och förvaltar dessa.

Det är svårt att uttala sig om hur många det är som antas vara medlemmar i en blandgrupp. Det är dock troligt att gruppen har en fast kärna som inte ofta byts ut.

Gruppen kan ju också sälja föremålen. Eftersom kända föremål borde vara omöjliga att sälja genom auktioner eller till konsthandlare så kan internet tänkas vara ett bra forum. Säljaren kan förbli anonym och pengarna kan enbart sättas in på konton.

När det gäller beställningsgruppen så skiljer den sig mycket ifrån hur både blandgruppen och tobaksgrupperna. Till en början består den av mycket få personer där uppdragsgivaren, beställaren alltid är en och samma person. Den här personen har ett mycket stort, nästan fanatiskt intresse för vissa kulturföremål. Eftersom den här samlaren har mycket pengar och kontakter inom branschen så vet han var föremålen finns och det som han inte kan köpa, det stjäls. Beställningsgruppen, ser inte kulturföremål som en konsumtionsvara som skall leda till stora vinster. För beställningsgruppen är kulturföremål det direkta syftet. Indirekt får ju även den här gruppen pengar men inte från föremålet eftersom det varken kan eller skall omsättas till pengar. Istället tjänar medlemmarna pengar som kommer ifrån beställaren. De här pengarna behöver nödvändigtvis inte vara svarta pengar.

Precis som redan nämnts så är det mycket få personer som är med i den här gruppen. Beställarens närmaste medarbetare som också utförs själva stölderna tillsammans med någon annan som kan bära eller köra en bil, har ofta också ett stort intresse och mycket kunskap om föremålen. Den närmaste medarbetaren kan urskilja mellan kopior och välja ut det mest exklusiva. Det är heller inte omöjligt att tänka sig att medarbetarna är nära

vänner med samma intresse som beställaren. Gruppen torde ha en klar hierarkisk struktur med beställarens som ledare.

Den här gruppen torde inte vara särskild vanlig förekommande i Sverige. Däremot är det inte sagt att beställningsgrupper har rört sig i Sverige för att stjäla vissa föremål.

5.3 Hur förhindrar man organiserad brottslighet med kulturföremål?

Det finns ett flertal brottförebyggande åtgärder att ta till mot den här typen av brottslighet. Dels finns det nationell lagstiftning såsom smuggellagen, och kulturminneslagen vilka kompletterar varandra. Kulturminneslagen föreskriver export- eller utförseltillstånd medan smuggellagen reglerar överträdelsen när tillstånd inte utfärdats eller missbrukats.

När den nationella lagstiftningen blir tillämplig har föremålen redan stulits varför intresseföreningar, museer och bibliotek har satt upp egna säkerhetsåtgärder för att hindra sådana incidenter. Många av dessa riktlinjer har internationell karaktär vilket är en stor fördel för att dels få en enhetlig tillämpning och dels för att bekämpa gränsöverskridande brottslighet, vilket den organiserade brottsligheten är. För antik- och konsthandlareföreningen är det medlemskap i CINOA som gäller medan ICOM är den internationella föreningen för museer.

Internationellt sett så finns Rådets förordning (EEG) nr 3911/92 av den 9 december 1992 om export av kulturföremål vilken blev svensk rätt i och med medlemskapet i EU 1995. Vidare finns 1970 års Unescokonvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra illegal import, export och överlåtelse av kulturegendom. Denna konvention tillträdde Sverige så sent som september 2003. Alldeles nyligen lades en SOU fram om Sveriges tillträde till den 1995 års Unidroitkonvention om stulna och olagligt utförda kulturföremål. Sverige har redan bestämmelser som reglerar återlämnande av föremål men dessa regler gäller endast i förhållande till andra medlemsstater i EES. Förslaget om antagandet kommer att implementeras i kapitel 6 i kulturminneslagen.

Litteraturförteckning

Litteratur

Adlercreutz, Thomas: *Kulturegendomsrätt – Med en kommentar till Kulturminneslagen*, Stockholm 2000.

Adlercreutz, Thomas: *Det rörliga kulturarvet – En komparativ översikt av regler för flyttbara kulturföremål*, SvJT 1994 s.39.

Brodie, Neil, Doole, Jenny och Watson, Peter: *Stealing History: The Illicit Trade In Cultural Material*, Cambridge 2000.

BRÅ Rapport 2002:7: *Organiserad Brottlighet – Lösa makor eller fasta nätverk?*

RKP KUT Rapport 2004:5C: *Organiserad Brottlighet i Sverige 2004 – Sekretessprövad version.*

Statens Kulturråd: *En strategi för museisäkerhet*

Offentligt tryck

Proposition 1999/00:124 – *En ny smugglingslag m.m.*

Proposition 1998/99:114 – *Kulturarv, kulturmiljöer och kulturföremål*

Proposition 1987/88:104 – *Kulturmiljövård*

Proposition 1984/85:179 – *Om skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål*

SOU 2005:3: *Sveriges tillträde till 1995 års Unidroitkonvention om stulna och olagligt utförda kulturföremål*

SOU 2000:88: *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella m.m.*

SOU 1995:128: *Kulturarvsutredningen*

Tidskrifter

Kvällsposten den 12 mars 2005.

Norra Skåne den 21 februari 2005.

Smålänningen den 22 februari 2005.

Internet

- 2005.03.11 http://www.bukowskis.se/pdf/allmanna_villkor.pdf
2005.03.11 <http://www.bukowskis.se/pdf/auktionsvillkor.pdf>
2005.03.11 <http://www.crafoorsauktioner.se/crafoords.php>
2005.03.14 <http://www.efterlyst.tv3.se>
2005.03.14 http://www.efterlyst.tv3.se/index.phtml7search_string=konst&action=search&catalog_id=25content_id=
- 2005.03.20 <http://www.eoco.org/>
2005.04.23 http://www.icom.museum/list_thanks_europe.html
2005.04.23 <http://www.lagarochansvar/exempelsamling.asp>
2005.04.23 <http://www.icom.museum/redlist/afrique/english/intro.htm>
2005.04.23 <http://www.museum/redlist/Irak/en.index.html>
2005.04.23 <http://www.museum/redlist/LatinAmerica/english/intro.html>
2005.05.01 <http://www.konstantik.se/bransch/page.html?id=514>
2005.05.01 <http://www.cinoa.org.about.cfm>
2005.05.14 <http://www.mcdonald.cam.ac.uk/IARC/cwoc/issue9/internet.html>
- 2005.05.14 http://www.kb.se/NBS/hatprog_sakerhet.html
2005.05.14 <http://www.kb.se/Info/Pressmed/Arkiv/2005&050223.htm>
2005.05.23 <http://www.tullverket.se/NR/rdonlyres/DN9412870>
2005.05.23 <http://www.raa.se/fornminnesregistret/index.asp>
2005.05.23 <http://www.fmis.raa.se/fmis/html/valkomst.html>
2005.05.23 http://www.bra.se/extra/pod?module_instance=12&action=pod_show&id=606
- 2005.05.23 <http://www.sweden.icom.org/vad.html>
2005.05.23 <http://www.fmis.raa.se/fmis/html/omfmis.html>
2005.05.23 <http://www.fmis.raa.se/fmis/html/innehall.html>
2005.05.23 http://www.sweden.org/icom_yrkesetiskaregler.html